

MOKSLO LIETUVA

2008 m. sausio 24 d. – vasario 6 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 2(380)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 3 Lt

Reikšmingų dalykų nenusineša laiko vandenys, todėl pašnekesys su Latvijos mokslų akademijos Senato pirmininku akad. Janiu STRADINIŲ (Janis Stradiņš), buvusiu ilgamečiu šios Akademijos prezidentu, išlieka aktualus ir pasibaigus Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferencijai. Ji vyko Rygoje 2007 m. spalio 9–10 d.

Latviai – tai lietuviškai kalbantys suomia?

Vertindamas šią Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferenciją atkreipė dėmesį į įdomius pranešimus. Estijos mokslų akademijos prezidentas akad. Ričardas Vilemsas (Richard Villems) skaitė pranešimą iš genetikos tyrimų srities, tiksliau – nagrinėjo žmonijos evoliucijos dalykus per genetikos teikiamas galimybes, o Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys Jurgis Vilemas kalbėjo apie Baltijos šalių energetikos problemas. Pirmasis pranešimas nukėlė mus į priešistorinius žmonijos evoliucionavimo laikus; antrasis pranešimas, skirtas energetikai, mus tarsi orientavo į ateities užtikrinimo galimybes.

Organizatorių apie tai nebuvo mąstyta, atsitiktinai sutapo ir pranešėjų iš Estijos ir Lietuvos pavardės. Norėta, kad intelektualinio bendradarbiavimo konferencija sutaptų su tegul ir nedideliu, bet Latvijos mokslų akademijos bendru susirinkimu. Jo metu ketinta akad. R. Vilemsui įteikti užsienio nario diplomą. Mat pagal tradiciją šie diplomai įteikiami per Latvijos MA bendruosius susirinkimus. Lietuvos MA prezidentui akad. Zenonui Rokui Rudzikui prieš tai vykusio susirinkimo metu kaip tik ir buvo įteiktas Latvijos MA užsienio nario diplomatas, tuomet Z. R. Rudzikas skaitė ir savo inauguracinį pranešimą. Kadangi labai sunku sukviesti skirtingų šalių naujuosius užsienio narius vienu metu, todėl mes ir ryžomės R. Vilemsso inauguracinę paskaitą priderinti prie Baltijos intelektualinio bendradarbiavimo konferencijos.

Pagrindinė šios konferencijos darbo tematika buvo skirta Baltijos šalių nacionalinių programų vystymo nagrinėjimui. Norėta pagrindinį dėmesį skirti laikotarpiui po 2012–2014 m., kai pasibaigs septynerių „riebių metų“ laikotarpis, baigsis ES struktūrinių fondų lėšų srautas į Baltijos šalių ekonomiką, švietimą, mokslą ir kitas sritis. Šis sumanymas įgyvendintas tik iš dalies, o Estijos MA prezidento R. Vilemsso paskaitos tema pasiteisino ir dar dėl vienos gana svarbios aplinkybės.

Latvijos valstybinės mokslinės programos „Letonika“ vadovas akad. Janis Stradinis

1995 m. trijų Baltijos šalių mokslų akademijos pradėjo spręsti tris mūsų šalims labai svarbias problemas: Baltijos jūros, Baltijos šalių energetikos, kuriai ligi šiol vadovauja Jurgis Vilemas, ir Baltonikos. Ši trečioji tema aprėpia Latvijos humanitarinius mokslus. Po kurio laiko iškilo ketvirtoji tema – Baltijos šalių etnosų genetinė istorija.

Kiek žinoma, prof. Ričardas Vilemsas tyrinėja įvairių pasaulio etnosų genetinę istoriją?

Jis nagrinėja, kaip iš Abisinijos pramotės kilo žydų etnosas, kaip atsirado Polinezijos ir kiti etnosai. Tada, prisimenu, ir paklausiau R. Vilemsą: kada profesorius pagaliau ims

tyrinėti estų ir baltų etnosų genetines ištakas? Jis man atsakė, kad baltų ir finougrių genetines ištakas pradės tyrinėti maždaug po 10–12 metų. Mat genetikai pirmiausia turi iširti šių tautų protėvių migravimą per Indiją, Tolimuosius Rytus, mongolų etnosą atsiradimą (šis etnosas tam tikra prasme siejasi su estų etnosu), taip pat bent iš dalies eskimų, lapių. Taip pat R. Vilemsas tada užsiminė, kad jam rūpi protofinų etnogenezė. Ne paslaptis, kad protofinai didelę įtaką turėjo latvių etnogenezei.

Nukelta į 4 p.

„Mokslo Lietuva“ kreipiasi pagalbos

Šie metai *Mokslo Lietuvai* prasidėjo nuo nemalonios žinios: Spaudos radijo ir televizijos rėmimo fondas nuo šiol neberemia mūsų laikraščio projekto *Mokslo ir visuomenei*. Projektą Fondas rėmė nuo 1997 m. ir per praėjusius metus laikraštyje pasirodė daug visuomenei reikšmingų publikacijų, interviu su žymiais šalies ir Lietuvą aplankiusių kitų šalių mokslininkais. Tos publikacijos niekur nedingo, šiandien dauguma jų prieinamos skaitytojams per internetą.

Sunku patikėti, kad Lietuvoje nebūtų suvokta mokslo populiarinimo, mokslo žinių sklaidos reikšmė visuomenei. Iš Europos Komisijos pareigūnų nuolat girdime apie mokslo populiarinimo svarbą, pagaliau ir Lietuvoje nuolat galima išgirsti įvairiausiose auditorijose mokslu besidominančių žmonių klausimų, ką daro mokslininkai, ką gali pasiūlyti vienu ar kitu klausimu. Kitas dalykas, kad neretai spausdintas žodis daugeliui visuomenės narių šiandien tampa prieinamas nebent bibliotekų skaityklose.

Tad gal iš pačių mokslo bendrijos narių, mokslui neabejingų verslo žmonių sulauksime pasiūlymų, kaip toliau plėtoti projektą *Mokslo ir visuomenei*? Nuolat girdime mokslu žmonių nepasitenkinimą, kad „didžioji spauda“ apie mokslą rašo retai, dažniausiai jis prisimenamas tik tada, kai norima įgnybti kuriam nors aukštosios mokyklos rektoriui, arba kai pasirodo netinkamai parengti mokslo ar aukštojo mokslo įstatymų projektai. Tada sukrintama. *Mokslo Lietuvoje* visada garsiai reikšėsi mokslinės veiklos organizatoriai, institucijų vadovai, buvo girdimas ir aukštomis pareigomis ar aukštais moksliniais laipsniais neapsunkintų mokslininkų balsas. Stengdavomės, kad tas balsas ne tik skambėtų, bet ir būtų išgirstas. Kartais ne be nuostolio pačiai redakcijai, nes dar gajus požiūris, kad Lietuvos mokslininkų laikraštis apie mokslo institucijas turi rašyti tik gerai arba nieko. Šio principo nesilaikėme, manydami, kad laikraštis turi būti visų mokslininkų ir mokslu besidominančių, jo likimu susirūpinusių žmonių tribūna. Kas norėjo, šia tribūna galėjo ir sugebėjo pasinaudoti.

Daug kas stebisi, kad panašaus į *Mokslo Lietuvą* laikraščio neturi kaimyninės šalys, taip pat esančios toliau. 1989 m. įsteigtas laikraštis

Nukelta į 16 p.

2 p.

KANDIDATAI
Į LMA NARIUS
EKSPERTUS

3 p.

VYTAUTUI
TRIPONIUI –
VILNIAUS
MEDICINOS
DRAUGIJOS
PREMIJA

8–9 p.

LIETUVIŠKASIS
JURGIO
ZAUERVEINO
PASAULIS

10–11 p.

BŪTI
LIETUVOS
DALELE

12, 13 p.

LIETUVOS
ŽYDŲ KELIO
TYRINĖTOJUI

Lietuvių mokslo draugija (LMD) daug nuveikė Lietuvos atgimimo labui, sukauptė svarbų lietuvių tautos kultūros paveldą. Nemažai LMD narių aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos valstybę, įsitraukė į Lietuvos mokslų akademijos organizavimą ir buvo jos nariai – tai J. Balčikonis, M. Biržiška, V. Biržiška, K. Jablonskis, V. Krėvė-Mickevičius ir kiti. Lietuvos mokslų akademija išsaugojo ir pagausino LMD per daugelį metų sukauptas mokslo ir kultūros vertybes. Dabar Lietuvos mokslų akademija pagal LMA Statuto, patvirtinto Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 18 d. nutarimu Nr. IX-1374, nuostatas ir toliau išlieka svarbi Lietuvos mokslo sistemos dalis.

Džiaugdamiesi prieš 100 metų Lietuvių mokslo draugijos pradėtais darbais, jų idėjų plėtote ir įgyvendinimu – visiems prieinamas vidurinis mokslas, galimybės įgyti aukštąjį išsilavinimą, savita kultūra ir menas, žymūs daugelio mokslo sričių laimėjimai, lituanistikos plėtotė – negalime nematyti šalies ateičiai, jos intelektualiam potencialui kylančių grėsmių ir pavojų.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos ir NATO nare, atsivėrė naujos galimybės valstybei stiprėti, plėtoti jos kultūrą ir ekonomiką. Tačiau kurį laiką buvusios palankios pagrindinės integracijos prielaidos – pigi darbo jėga ir ekonominė integracija su turtingomis ES valstybėmis senbuvėmis – dabar sumažėjo. Padėtį sunkina didelė emigracija ir su tuo susijęs spartus visuomenės senėjimas, darbo jėgos trūkumas, nepakankamas švietimo ir mokslo svarbos įvertinimas bei menkas jų finansavimas.

Ateityje svarbiausiu kultūros ir ekonominės plėtros stimulu turėtų tapti ne gamybos pigumas, o jos ko-

Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto 2007 m. lapkričio 13 d. sesijos „Lietuvių mokslo draugija ir Lietuvos mokslo raida“, skirtos Lietuvių mokslo draugijos 100-mečiui,

REZOLIUCIJA

kybė, pagrįsta inovacijomis ir sukurtomis moderniomis technologijomis. O tai savo ruožtu lemia turimas intelektualinis potencialas ir žmogiškasis kapitalas.

Siekdami kurti mokslo žiniomis grindžiamą ekonomiką ir žinių visuomenę, plėtoti aukštąsias technologijas, mokslui imlią pramonę, gaminti didelę pridėtinę vertę turinčią produkciją turime visuotinai pripažinti, kad svarbiausias valstybės prioritetas turi būti aukštos kokybės švietimas, mokymasis visą gyvenimą, Lietuvos mokslo potencialo ištraukimas į Europos ir pasaulio mokslo erdvę. Todėl būtina stiprinti mokslinio darbo prestižą, plėtoti tarptautinio lygio fundamentinius ir taikomojus tyrimus, skatinti inovacijas bei modernių technologijų kūrimą, ugdyti tyrėjų kūrybiškumą, deramai įvertinti geriausius.

Lietuvos ateities vizija – ekonomiškai stipri valstybė, kurioje klesti švietimas, mokslas ir kultūra, geriamos žmogaus prigimtines teises ir laisvės. Šiai vizijai įgyvendinti būtina, kad visos valstybės institucijos, organizuota pilietinė visuomenė, akademinė bendruomenė prioritetu laikytų šių tikslų ir siūlymų įgyvendinimą:

1. Lietuvos Respublikos Prezidentui, Seimui ir Vyriausybei imtis

esminių priemonių mokytojo, dėstytojo ir mokslo darbuotojo profesijos prestižui stiprinti, sudaryti palankias sąlygas jų kūrybinei iniciatyvai atsiskleisti, deramai atlyginti už kūrybinį darbą, skatinti aktyviausius bei imtis veiksmingų priemonių protų nutekėjimui mažinti, jį stabilizuoti ar net paversti „protų pritekėjimu“, sudaryti jauniems talentingiems mokslininkams patrauklias kūrybinės karjeros perspektyvas.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei inicijuoti Lietuvos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros (MTEP) ilgalaikę strategiją rengimą. Išryškinti joje šalies socialinius, ekonominius ir kultūrinius poreikius, parengti jos įgyvendinimo gaires numatant būtinus finansinius išteklius. MTEP ilgalaikę strategiją turėtų tvirtinti Lietuvos Respublikos Seimas.

3. Lietuvos Respublikos Seimui ir Vyriausybei sukurti teisinę bazę ir atlikti MTEP valdymo reformą reorganizuojant MTEP veiklą, technologijas ir inovacijas remiančių ar kuruojančių institucijų sistemą taip, kad būtų sukurtos optimalios sąlygos MTEP plėtrai.

4. Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Švietimo ir mokslo ministerijai finansuoti MTEP veiklą ne tik

derinant aktyvių mokslininkų grupių programinį konkursinį finansavimą, nacionalinių programų bei kitų konkursinių darbų rėmimą, bet ir išlaikant bei didinant bazinį MTEP institucijų finansavimą, atnaujinant reikalingą infrastruktūrą ir eksperimentinę įrangą, informacinio aptarnavimo bazę.

5. Švietimo ir mokslo ministerijai, pasitelkus Lietuvos mokslo tarybą ir Lietuvos mokslų akademiją, dar kartą apsvaistinti MTEP prioritetus siejant juos su nacionaliniais interesais bei derinant su vieningos Europos mokslo erdvės plėtros siekais.

6. Įgyvendinant Nacionalinės Lisabonos strategijos programą ir Lietuvos parlamentinių politinių partijų susitarimo nuostatas dėl mokslo ir studijų sistemos pertvarkos principų, užtikrinti, kad mokslo ir studijų finansavimui skiriama valstybės biudžeto ir kitų finansavimo šaltinių dalis būtų nuosekliai didinama ir 2012 m. prilygtų ES vidurkiui.

7. Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Švietimo ir mokslo bei Ūkio ministerijoms skirti deramą ES struktūrinių ir kitokių fondų dalį švietimui, mokslui, inovacijų ir technologijų kūrimui. Remti Lietuvos mokslo darbuotojų naudojimą

si Europos unikalia mokslo infrastruktūra. Skatinti mažų ir vidutinių inovatyvių įmonių steigimą ir veiklą.

8. Lietuvos mokslų akademijai, mokslo ir studijų institucijoms plėtoti tarptautinį mokslinį bendradarbiavimą, tyrėjų mobilumą, tarp jų Lietuvos mokslų akademijos tarptautinio bendradarbiavimo sutarčių teikiamų mobilumo galimybių naudojimą.

9. Švietimo ir mokslo ministerijai ir Lietuvos mokslų akademijai skatinti mokslininkų jungimąsi į mokslo draugijas bei jų dalyvavimą formuojant mokslo ir studijų politiką. Paveisti LMA prezidiumui inicijuoti jų asociacijos kūrimą bei teikti jai metodinę pagalbą. Remti nacionalinių mokslo draugijų dalyvavimą atitinkamose Europos mokslinėse organizacijose. Siekti, kad mokslinių žurnalų leidybą kuruotų specializuotos mokslo draugijos.

10. Siūlyti Lietuvos Respublikos Seimui naujajame Mokslo ir studijų įstatyme palikti dabar galiojančio Įstatymo 12 straipsnio formuluotę Lietuvos mokslų akademija, tiksliai apibrėžiančią LMA statusą.

11. Siūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Švietimo ir mokslo ministerijai svarbiausias šios rezoliucijos nuostatas įtraukti į rengiamą Mokslo ir studijų įstatymą.

*Lietuvos mokslų akademijos prezidentas
akad. Zenonas Rokus Rudzikas*

*Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas
Virginijus Domarkas*

Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas praneša, kad pagal 2007 11 21 paskelbtas laisvas LMA narių ekspertų vietas ir remiantis MA Statuto 21 p. iškelti ir įregistruoti šie kandidatai (pagal specialybes)

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje:

archeologija – 1 vieta

1. Prof. habil. dr. Mykolas Michelbertas – Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto Archeologijos katedros profesorius, iškėlė Vilniaus universiteto senatas.
2. Prof. habil. dr. Vladas Žulkus – Klaipėdos universiteto rektorius, iškėlė Klaipėdos universiteto senatas.

lietuvių literatūra – 1 vieta

1. Prof. habil. dr. Leonas Fliorentas Gudaitis – Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinio fakulteto Lietuvių literatūros katedros profesorius, iškėlė Vytauto Didžiojo universiteto senatas.
2. Habil. dr. Jūratė Sprindytė – Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Šiuolaikinės literatūros skyriaus vadovė, iškėlė Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto taryba, LMA n. k. Vanda Zaborskaitė.

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje:

chemija – 1 vieta

1. Prof. habil. dr. Eugenijus Norkus – Chemijos instituto Katalizės skyriaus vadovas, vyriaus. m. d., iškėlė Chemijos instituto taryba.
2. Prof. habil. dr. Arūnas Ramanavičius – Vilniaus universiteto Chemijos fakulteto prodekanas, iškėlė Vilniaus universiteto senatas.

matematika – 1 vieta

1. Prof. habil. dr. Vilijandas Bagdonavičius – Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto Matematinės statistikos katedros vedėjas, iškėlė LMA n. k. Feliksas Ivanauskas, LMA n. k. Vyngantas Paulauskas.
2. Prof. habil. dr. Artūras Dubickas – Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto Tikimybių teorijos ir skaičių teorijos katedros vyriaus. m. d., iškėlė LMA n. k. Feliksas Ivanauskas, LMA n. k. Vyngantas Paulauskas.

3. Prof. habil. dr. Antanas Laurinčikas – Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto Tikimybių teorijos ir skaičių teorijos katedros vedėjas, iškėlė LMA n. k. Feliksas Ivanauskas, LMA n. k. Vyngantas Paulauskas.

4. Prof. habil. dr. Remigijus Leipus – Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto prodekanas, iškėlė LMA n. k. Feliksas Ivanauskas, LMA n. k. Vyngantas Paulauskas.

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje:

biologija – 1 vieta

Habil. dr. Vincas Būda – VU Ekologijos instituto Ekologinės fiziologijos, etologijos ir parazitologijos skyriaus Cheminės ekologijos ir elgsenos laboratorijos vadovas, vyriaus. m. d., iškėlė VU Ekologijos instituto taryba.

medicina – 2 vietas

1. Prof. habil. dr. Arvydas Ambrozaitis – Vilniaus universiteto

Medicinos fakulteto Infekcinių ligų, dermatovenerologijos ir mikrobiologijos klinikos vadovas, profesorius, iškėlė Vilniaus universiteto senatas.

2. Prof. habil. dr. Gintautas Jurgis Česnys – Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Anatomijos, histologijos ir antropologijos katedros profesorius, iškėlė Vilniaus universiteto senatas.

3. Prof. habil. dr. Limas Kupčinskis – Kauno medicinos universiteto Gastroenterologijos klinikos vadovas, iškėlė Kauno medicinos universiteto senatas.

4. Prof. habil. dr. Aleksandras Laucevičius – VU Santariškių klinikų generalinis direktorius, iškėlė akad. Vytautas Jonas Sirvydis, LMA n. k. Giedrius Uždavinsys.

5. Prof. habil. dr. Konstantinas Povilas Valuckas – VU Onkologijos instituto direktorius, vyriaus. m. d., iškėlė VU Onkologijos instituto taryba.

6. Prof. habil. dr. Kęstutis Vitkus – Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Plastinės ir rekonstrukcinės chirurgijos cen-

tro direktorius, iškėlė akad. Algimantas Jonas Marcinkevičius.

Technikos mokslų skyriuje:

medžiagų inžinerija – 1 vieta

1. Prof. habil. dr. Steponas Ašmontas – Puslaidininkių fizikos instituto direktorius, iškėlė Puslaidininkių fizikos instituto taryba.

2. Prof. habil. dr. Antanas Laukaitis – VGTU Termoizoliacijos instituto direktorius, iškėlė Vilniaus Gedimino technikos universiteto senatas.

3. Prof. habil. dr. Sigitas Tamulevičius – Kauno technologijos universiteto Fizikinės elektronikos instituto direktorius, iškėlė Kauno technologijos universiteto senatas.

Atsiliepiamus ir siūlymus dėl kandidatų pateikti Lietuvos mokslų akademijai iki 2008 m. vasario 8 d. adresu Gedimino pr. 3, 01103 Vilnius

Prof. Vytautas Triponis operuoja ligonį, sergantį įgimta kraujagyslių liga Hamburgo kraujagyslių chirurgijos klinikoje; asistuoja prof. S. Belovas (Sofija) ir prof. G. Tasnadi (Budapeštas)

Vytautui Triponiui – Vilniaus medicinos draugijos mokslo premija

2007 m. Vilniaus Medicinos draugijos premija ir diplomai už geriausių mokslo darbų, įdiegtą j praktiką įteikti prof. Vytautui TRIPO-
NIUI. Darbą pristatė Vilniaus chirurgų draugija (pirmininkas doc. A. Gradauskas). Įvertintasis prof. V. Triponio darbas *Įgimtų kraujagyslių ligų (arba kraujagyslių displazijų) diagnostikos ir gydymo įdiegimas Lietuvoje*.

Kraujagyslių displazijos (raidos sutrikimai, apsigimimas) – viena sudėtingiausių angiologijos problemų. Dauguma angiologinių ligų greitai progresuoja ir veda prie didelės negalios. Laiku nepradėjus gydyti šių ligų, tolesnio gydymo kaina auga, o gydymo veiksmingumas mažėja. Iš angiologinių ligų ypač išskirtinos įgimtos kraujagyslių ligos arba kraujagyslių displazijos (TLK Q 25.1-28.1) kaip sudėtingiausia angiologinė patologija, reikalaujanti tikslios

anatominės ir funkcinės diagnostikos bei kombinuoto gydymo (intervencinė radiologija, atvira chirurgija ir lazerių terapija).

Pagal Europoje atliktus epidemiologinius tyrimus, (Tasnadi G., 1977, Mulliken J. B., 1993) kraujagyslių apsigimimų dažnis yra 1,2 procentų. Lietuvoje kiekvienais metais gimsta apie 300 vaikų, turinčių didesnę ar mažesnę kraujagyslių raidos sutrikimą – kraujagyslių displaziją. Kasmet šių patologijų vis

daugėja. Didelę šių ligonių dalį sudaro suaugę pacientai, sergantys užleistomis ligų formomis. Maždaug 55 proc. jų turi fizinę negalią. Negydant šių pacientų arba taikant pasenusius gydymo metodus, išgyvenamumas tėra 25–30 metų.

Kai kurios kraujagyslių displazijos Lietuvoje pradėtos gydyti 1980 m., tačiau sunkiausios formos, kurios veda prie didelės negalios ir mirties, sovietiniais laikais nebuvo gydomos. Stokojus geros diagnosti-

kos ir patirties, šiems ligoniams, tarp jų ir vaikams, buvo atliekami tik paliatyvūs (palengvinantys) chirurginiai veiksmai, bet jie neišgelbėdavo nuo invalidumo bei mirties.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę, įsisavinta sudėtinga intervencinė ir neintervencinė diagnostika bei gydymo chirurginiai ir intervenciniai metodai. Atlikta 70 operacijų koreguojant įvairius įgimtus kraujagyslių defektus ir gelbstint vaikus nuo visiško invalidumo. Organizuota konsultacinė pagalba išoperuotiems ligoniams, jie toliau stebėti. Daug naudos davė bendradarbiavimas su užsienio (italų, švedų ir vokiečių) gydytojais, klinikoje atliktos 5 gydymo procedūros. Hamburgo displazijų chirurgijos mokykloje organizuotas gydytojų tobulinimas. Prof. V. Triponis ten atliko parodomąją operaciją. Ir toliau bendradarbiaujama su Europos mokslininkais, dalyvaujama bendruose projektuose.

2004 m. Vilniuje surengta pirmoji Tarptautinė kraujagyslių displazijų konferencija, kurioje pranešimus skaitė visi žymiausi Europos šios srities specialistai. Pranešime buvo pateikta ir klinikų medžiagos. Konferencijos darbai publikuoti tarptautiniame žurnale *Przegląd Flebologiczny* anglų kalba. Mokslinė medžiaga apibendrinta bei paskelbta moksliniuose straipsniuose – trijuose užsienio spaudoje ir trijuose Lietuvos žurnaluose. Paskaitos ir pranešimai Lietuvos gydytojams skaityti 2002 m. Klaipėdoje, 2004 m. Šiauliuose ir kasmet Vilniuje.

Europos kraujagyslių displazijų komisija, įvertinusi prof. V. Triponio įdirbį, pasiūlė jam Vilniuje steigti Pabaltijo kraujagyslių displazijų gydymo

Dailininkės Ramunės Vėliuvienės paruoštas 2007 m. Vilniaus medicinos draugijos diplomai prof. Vytautui Triponiui

centrą. Tai padėjo įdiegti j praktiką naują ir ekonomiškai labai svarbią kraujagyslių chirurgijos sritį – kraujagyslių displazijų diagnostiką ir gydymą. Kraujagyslių displazijų operacijos įdiegtos Vilniaus miesto universitetinėje ligoninėje, Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikoje, Vilniaus universitetinėje vaikų ligoninėje ir Klaipėdos jūrininkų ligoninėje. Buvo pagerintos angiologinės paslaugos ir vaikams, ir suaugusiems, pagerėjo šių pacientų reabilitacija bei integracija j bendruomenę. Pavyko sumažinti išlaidas ligonių gydymui užsienio kraujagyslių displazijų centruose, paskatinta gerinti jau sukurtus šalies centrus, didesnis diagnostinis ir gydomasis krūvis perkeltas j ambulatorijas.

Toliau sėkmingai plėtojama kraujagyslių displazijų mokslo sritis. Sukurta intelektualinė bazė sunkiausios ir daugiausiai kainuojančioms kraujagyslių ligoms diagnozuoti bei gydyti, parengti gydytojai (radiologai ir chirurgai), dirbantys šiose srityse. Pagerinta sudėtingų, multifeokalinės arterinės ir veninės sistemos patologijos diagnostika. Dabar galima tiksliau diferencijuoti gydymo metodus ir planuoti operacijas, greičiau nustatyti indikacijas rekonstrukciniams operacijoms. Parengta angiologijos programa, kurioje numatytos gairės, kaip toliau plėtoti šią programą.

Galima pasidžiaugti, kad dabar Lietuvoje kraujagyslių displazijų diagnostika ir gydymas atitinka Europos standartus.

Vilniaus medicinos draugijos mokslo premija už geriausių mokslo darbų teikiama nuo 1977 m., pasiūlius tuometiniam draugijos pirmininkui prof. Salezijui Paviloniui. Darbus gali pristatyti visų specialiųjų draugijų nariai. Geriausias darbas išrenkamas Vilniaus medicinos draugijos valdybos posėdyje (dalyvaujant visiems Vilniaus specialiųjų draugijų pirmininkams) slaptu balsavimu. Jau įteikta 31 premija ir dailininkės Ramunės Vėliuvienės paruošti diplomai. Buvo pristatyti 94 darbai, jų autoriai apdovanojami Vilniaus medicinos draugijos garbės raštais.

Dr. Žana Bumbulienė
Vilniaus medicinos draugijos
atsakingoji sekretorė

Prof. Vytautas Triponis pirmininkauja Tarptautinėje kraujagyslių displazijų konferencijoje Vilniuje 2004 m.

LCC INTERNATIONAL
UNIVERSITY

UNIVERSITY PRESIDENT SEARCH REOPENED

LCC International University, founded in 1991, seeks a president to lead this liberal arts university effective July 2008 or earlier.

Located at Klaipėda, Lithuania, LCC is poised to become an internationally recognized center for Christian scholarship and research and the premier Christian residential university in Eastern Europe.

The Board of Directors invites nominations and applications.

Application deadline - Friday, February 22, 2008

For additional information, nomination and application instructions, please visit www.lcc.lt/newpresident.

Atkelta iš 1 p.

Įtaką ta prasme, kad baltų senieji protėviai maišėsi su šioje teritorijoje kadaise gyvenusiais ugrofinais?

Truputį ne taip. Šioje teritorijoje gyveno protofinai, o kada ėmė skverbtis baltų gentys, sumišo su čia gyvenusiais protofinais. Viso to rezultatas – susiformavo latviai. Aš latvius vadinu lietuviškai kalbančiais suomiais. Šiek tiek juokaudamas aiškinu šitaip: estai mažai šneka, tyleniai, o pradėjus į šias teritorijas skverbtis lietuvių ir latvių protėviams, kurie buvo labai šnekūs, po truputį kalbėti įprato ir estai. Perėmė baltų kalbą, kurią daugiausia girdėjo, todėl lietuviškai prašnekę estai ir virto latviais.

Labai įdomi teorija.

Juokas juokais, bet iš tiesų juk taip ir buvo, nes protofinų antropologinis tipas tarp Latvijos gyventojų gana dažnai pasitaiko.

Esame savo klimato vaikai

Ar Latvijos pajūryje gyvenantys lyviai turi ką bendro su Jūsų minimais protofinais?

Lyviai yra gerokai vėlesnių laikų atėviai į Baltijos pajūrį. Jie yra finougrų palikuonys, bet aš turėjau mintyje protofinus. Šį substratą taip pat sudarė finougrų gentys, būtent juos iš dalies ir asimiliavo baltų gentys.

Tai štai prof. R. Vilemsas siekia nuoseklumo, todėl pirmiau nori iširti kitų tautų, taip pat rusų ir baltarusių genezę, o tada ateis laikas imtis lietuvių, latvių ir estų etnogenezės, kurią jis tiria genetikams būdingais metodais.

Kadangi ne juokais domitės baltų, finougrų ir kitų kaimyninių tautų etnogenezės dalykais, tai atsakyti į kitą klausimą Jums tikriausiai nebus labai keblu: gal panašiai kaip latviai išsirutuliojo ir baltarusių tauta? Tik latviai susiformavo iš protofinų ir baltų etnoso pagrindu, o baltarusiai veikiausiai yra suslavinti baltai?

Esama tokios teorijos, girdi, krievų genetinis pagrindas yra tapatus baltams. Manau, kad genetiniai metodai, kuriais naudojasi prof. R. Vilemsas, padės rasti atsakymą į šį klausimą.

Su profesoriumi mėginome aptarti ir kitą įdomų klausimą: kiek antropologinis tipas atitinka genetinį tipą. Pasak R. Vilemsa, atitikimas gana ryškus, bet nereikėtų labai sureikšminti kai kurių antropologinių požymių, tarkime, mongoloidams būdingų skruostikaulių ar kitų požymių. Pasak R. Vilemsa, kai mongoloidai patekdavo į kitą klimato juostą, tie tipiniai požymiai po truputį imdavo keistis ir įguldavo kitam tipui būdingų bruožų. Taigi daug kas iš antropologinių požymių priklausė ir nuo klimato.

Kokiomis mokslininkų pajėgomis remiasi Latvijos MA užsienio narys prof. R. Vilemsas?

R. Vilemsas bendradarbiauja su indais, žydais ir kitų tautų atstovais, dirbančiais Kembridžo universitete. 2007 m. apginta Latvijos mokslininko disertacija, skirta latvių populiacijos genetinei analizei, tyrinėti genų variantai, genų dažniai. Disertantui vadovavo Latvijos universiteto Biologijos fakulteto Molekulinės biologijos katedros vedėjas prof. Viesturs Baumanis (Viesturs Baumanis), o R. Vilemsas buvo disertacijos gynimo oponentas.

Ne visos išvados toje disertacijoje man aiškios, nes aprėpta pernelg šiaura tyrimų medžiagos dalis. Latvių antropologijoje

Latvijos MA Senato pirmininkas akad. Janis Stradinis dalyvauja Olofo G. Tandbergo (Švedija) apdovanojime Baltijos mokslų akademijų medaliu už bendradarbiavimo tarp Baltijos ir Šiaurės šalių mokslų akademijų XX a. paskutinįjį dešimtmetį puoselėjimą; už laureato – Lietuvos MA prezidentas akad. Zenonas Rokus Rudzikas, dešinėje – Baltijos mokslų akademijų medalių komisijos darbu vadovavęs Latvijos MA viceprezidentas akad. Juris Jansons

Letonikos plačiąja bryde

vyrąja du pagrindiniai tipai. Pirmajam būdingas plačiaskrūstis kaukolių tipas, o antrajam – ilgaveidžio antropologinis tipas. Taigi baltiškoji medžiaga taip pat yra šios srities tarptautinių tyrimų dalis.

„Letonikos“ metai Latvijoje

Kaip gyvuoja Latvijos valstybinė mokslo programa „Letonika“, kuriai Jūs jau ne vienus metus vadovaujate?

2008-uosius paskelbėme *Letonikos*, arba *Letonistikos*, metais Latvijoje. Esu šios programos pirmininkas. Šiuo žingsniu siekiame, kad mokslui skiriamų lėšų deficitą sąlygomis nacionaliniai mokslai – etnologija, istorija, filologija, lingvistika,

Biudžetinį finansavimą gauna tik gamtos mokslai, nes mokslas turi būti inovatyvus, teikti pajamas. Pagal Europos Sąjungos diegiamą tvarką visi mokslai turi duoti naudos. Taip pat Latvijos švietimo ir mokslo ministerijos prioritetuose humanitariniai mokslai ligi šiol nebuvo populiarūs. Biudžeto lėšomis palaikomi mokslai – tai fizika, chemija, biologija, informatika ir matematika, o humanitariniai mokslai tenkinasi likučiais. Todėl ir norime imtis priemonių, kad latvių tautos identitetui svarbūs humanitariniai mokslai būtų valstybės remiami.

Ar tai reikštų, kad „Letonika“ tapo vienu iš Latvijos mokslo prioritetų?

Latvijos moksle yra 9 prioritetinės tyrimų sritys, o *Letonika* – vie-

Tikriausiai „Letonikos“ programoje dalyvauja ne tik „grynieji“ humanitarai, bet yra, pavyzdžiui, matematikų, informatikų, gal ir kitų tikslųjų ar gamtos mokslų atstovų?

Letonikos programoje dirba informatikai, kurie skaitmenina kad ir latvių liaudies dainas, toponimus, hidronimus. Žodžiu, dirba su didelėmis duomenų bazėmis. Į *Letonikos* programą įtraukta ir kultūrinė geografija, kurios atstovai tyrinėja tipiškus Latvijos kraštovaizdžius. Tiriami, kaip kraštovaizdis keičiasi, priklausomai nuo ūkinės ir kitokios veiklos. Kraštovaizdis nagrinėjamas kaip gamtinio ir kultūrinio paveldo objektas.

Norima tuos kraštovaizdžius išsaugoti kuo natūralesnius, o gal programos vykdytojų užduotis visai kita,

XI Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferencijos metu buvo galima susipažinti su „Letonikos“ programai skirtais leidiniais

folkloristika – gautų garantuotą bazinį finansavimą, nes šie mokslai nėra finansuojami iš Europos Sąjungos programų. Ligi šiol nebuvo finansuojami ir iš Latvijos mokslui skiriamo biudžeto.

Tada bent žodį kitą prašome pasakyti, pagal kokį principą šiuo metu finansuojamas Latvijos mokslas.

na iš jų. Tie prioritetai – tai energetika, farmaceutika ir biomedicina, agrobiotechnologija, medicina ir kitos. Visų šių sričių mokslininkai turi galimybių užsidirbti ir iš šalies, tik ne *Letonikos* darbų vykdytojai. Todėl svarbu humanitarus bent šiek tiek paremti valstybės lėšomis.

ir jie nori pateikti kraštovaizdžio pokyčių raidą?

Mums rūpi veikiau tipiško išsaugojimas: miškų, kalvų, neleidžiant jiems apželti, eroduoti ir t. t.

Vis dėlto *Letonikos* programos pagrindas – tai lingvistika, sociolingvistika (gal net pernelg daug dėmesio jai skiriama). O trūksta,

kaip man atrodo, bendro visiems baltams arealo tyrinėjimų.

Šiuos darbus tikriausiai reikėtų dirbti ranka rankon su Lietuvos mokslininkais.

Reikėtų ne tik su Lietuvos, bet ir su Estijos ir Suomijos mokslininkais, kadangi finougrų tyrinėjimais *Letonikos* programoje taip pat užsiimame. Jau vien dėl to turėsime finougrams skirti dėmesio, kad Latvijos teritorijoje gyvena lyviai.

Lyviai atkunta

Panašiai kaip Lietuvoje stiprėja žemaičių kultūrinė saviraiška, taip Latvijoje atkunta lyviai. Jie jaučia savo kalbinį, kultūrinį ir kitokį išskirtinumą, mėgina telktis į lyvių bendriją.

Prieš Antrąjį pasaulinį karą Latvijoje buvo 9 ar net 12 lyvių kaimų. Lyviai daugiausia gyveno vadinaimoje Lifiandijoje (Livonijoje), o tai Vidzeme (Vidžemė), bet ne Kurzeme (Kuršas), kaip kai kas manė. Vidzemės lyviai netoli Estijos sienos atsisagauna kaip etnosas. Nors lyvių kalbos jų protėviai neteko prieš gerus 150 metų, bet dabar jie mėgina atkurti savo giminytės ryšius, ieško genealoginių ištakų ir t. t.

Kaip į šį lyvių judėjimą žiūrима Latvijoje? Ar visi tam pritaria?

Esama įvairių nuomonių. Reikia turėti mintyje, kad tai nėra bendra ir visus lyvius ar jų palikuonis vienijanti tendencija. Tuo domisi mėgėjai, jų nėra labai daug.

Ar tai daugiau žaidimas, kultūrinė veikla, o gal norima rimtai atgaivinti lyvių tautinį sąmoningumą, savo išskirtinumo pabrėžimo būdą?

Man atrodo, kad šis judėjimas susijęs ir su tuo, kad nemažai žmonių dabar iš miestų stengiasi grįžti gyventi į kaimo vietas. Ten gyvena jų seneliai ir proseniai, tad tie žmonės nori ir protėvių žemę grįžti ir joje gyventi. Ekonominė prasme tai nelabai apsimoka. Dalis tų žmonių nenutraukia ryšių ir su miestu, kur išsaugo savo pragyvenimo šaltinį, kur gyvena jų vaikai. Kai kurių vaikai emigravę į Airiją, panašiai kaip ir daugelio Lietuvos šeimų vaikai. Jeigu tie sugrįžėliai į kaimus gauna pensiją, tai gali sau leisti prabangą gyventi kaime, tėvų žemėje. Senimui tai savotiškas hobis.

Bet gal šis pomėgis gali prisidėti prie tų kaimų išsaugojimo, gal tai net lyvių etnoso gyvavimo pratęsimo galimybė? Jeigu tie žmonės jaučia gyvą ryšį su žeme, tai tam tikrą savitumą bent kurį laiką gal pavyks išlaikyti?

Gal kiek ir išsaugos, bet man tai truputį panašu į senųjų prūsų palikuonių norą atgaivinti savo tautą. Bet tie save senųjų prūsų palikuonimis laikantys asmenys nuo lyvių skiriasi tuo, kad jie nebeturi savo teritorijos. Kaliningrado sritis mažai ką bendro turi su senąja Prūsija, kaip ir buvusi Vakarų Prūsija, atsidūrusi Lenkijos sudėtyje. Nei lenkai, nei rusai nebus suinteresuoti gaivinti senąją prūsų tautą. Sunku būtų atgaivinti ir prūsų kalbą.

Lyvių padėtis daug geresnė, nes iki Antrojo pasaulinio karo jų kalba juk egzistavo, veikė mažytės lyvių mokyklėlės, jie turėjo savo žodynus. Net ir šiais laikais Latvijoje yra lyvių chorai, dainuojamos lyvių dainos, rengiami lyvių dainų konkursai. 1991 m. Latvijos valdžia išleido rezoliuciją, kad įkuriama speciali teritorija tradiciniuose lyvių gyvenamuose kaimuose šiauriniame Kurše, valstybiniu lygiu pripažintos saugomos lyvių kultūros ir istorijos teritorijos teisės, o patys lyviai šalia latvių pripažinti Latvijos autochto-

Estijos mokslų akademijos prezidentas akad. Ričardas Vilemsas skaito inauguracinį pranešimą įteikiant jam Latvijos MA užsienio nario diplomą

nais, valstybinių lygiu jiems sudaromos sąlygos ugdyti savo kalbą, kultūrą. Lyviai turi savo laikraštį, nuo 1995 m. lyvių kalba studijuojama Latvijos universitete, lyvių bendruomenė internete turi savo tinklalapį.

Sovietmečiu važiuodami per Latviją buvome su ekskursija atsidūrę lyvių kaimelyje, kur tuo metu vestuvės vyko pagal lyvių papročius.

Bet į pasus buvo draudžiama rašyti „lyvis“. O tautinius drabužius

per šventes jie vilkėdavo. Aš pats kuo galėdamas stengiausi padėti lyviams, kad jie išsaugotų savo tautinį tapatumą. Vaikščiodavau į jų renginius. Ten veikė toks lyvių tapatumo saugojimo entuziastas Kliavinis (Kliavinš), buvo susibūręs nedidelis choras.

Mano žmona Laima taip pat kilusi iš Vidžemės lyvių, bet nei jos seneliai, nei proseniai lyvių kalba jau nebekalbėjo. Man atrodo, kad jau

nuo XVII a. prasidėjo lyvių kalbos nykimas. Žmonos senieji protėviai kilę iš Sidgundos ir Ropažių (vokiečiai vadino Rodenpois; nors tai lyvių žodis, reiškiantis geležinį vyrą, t. y. kalvį.), tai vietovės tarp Siguldos ir Rygos, kiek įstrižai važiuojant. Tai yra senosios lyvių žemės – jokia Latgalija. XIII–XIV a. ten gyveno lyviai, vėliau į tas žemes buvo perkelti žiemgaliai, latgaliai. Lyviai išsilaikė iki XIX a. ties Limbažiais ir Salacgrivos miesteliais.

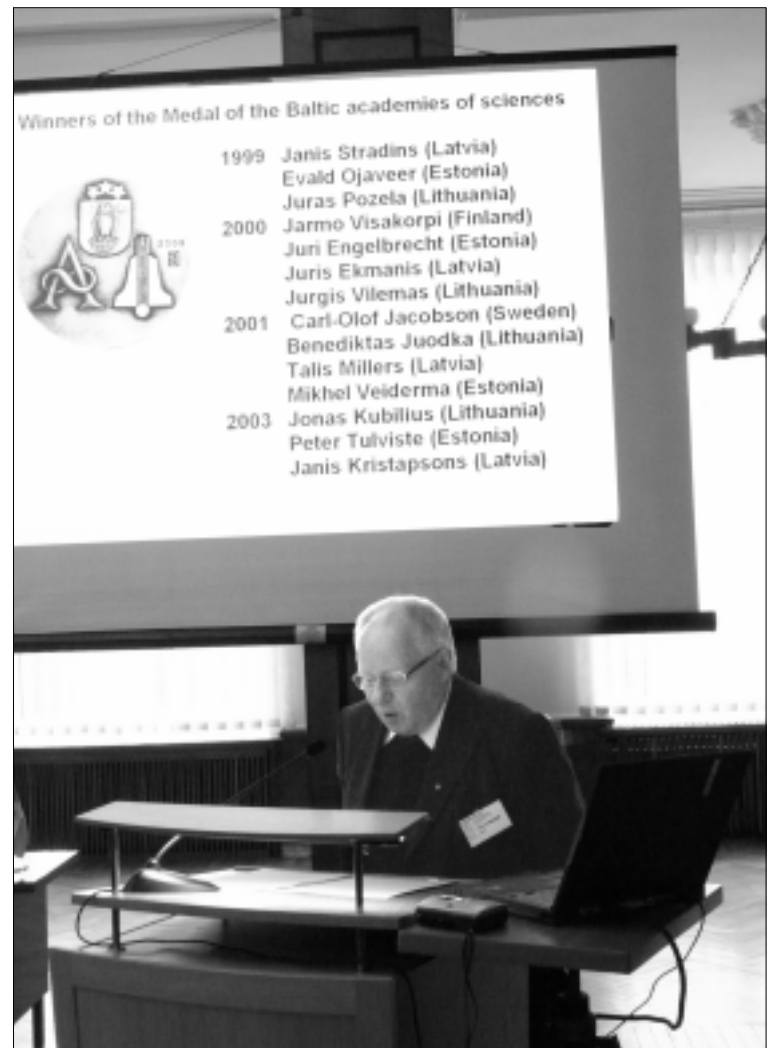
Nuo Limbažių iki jūros apie 30 km, ten lyviai sugebėjo išsilaikyti, o Ropažių apylinkėse jau senokai buvo letonizuoti, t. y. sulatvėjo.

Ir latgaliečiai kruta

Maniau, kad esate didžiausias sėlių etnoso reikalų entuziastas, prisimenu ir Jūsų organizuotą Pirmąjį pasaulio sėlių kongresą Aknystoje ir Viesytėje 1999 m., kurio kai kuriuose renginiuose teko lankytis. Apie tai „Mokslo Lietuvoje“ rašė bene per penkis laikraščio numerius.

Lyviais rūpintis man tenka mažiau, tuo daugiau domisi etnografas Saulvedis Cimermanis (Saulvedis Cimmermanis). Regis, jo žmona taip pat kilusi iš lyvių, iš Vidžemės pajūrio. Tad sėliai ir lyviai yra tarsi tapę mūsų veiklos savotiškais prioritetais.

Tiesa, pastaruju metu ėmė aktyviai reikštis suitų (*Suitu novads*) etnografinės grupės nariai. Pats žodis – *suitai* kilęs iš žodžio *jėzuitai*. Tai Kurše gyvenantys katalikų bendruomenės nariai. Jie neseniai balsavo už savo nedidelį atskirą valsčių. Latvijoje vykdoma administracinė reforma ir vietoj 550 valsčių ir 20 rajonų, bus 100 nuvadų (latvių k. – *novada*). Tai valsčių konglomeratas, kiek mažesnis už apskritį. Tos nuvados bus skirtingo dydžio, kai kas sako, kad visas Kuršas (*Kurzeme*)

XI Baltijos šalių intelektualinio bendradarbiavimo konferencijos tribūnoje – akad. Janis Stradinis

yra viena nuovada. Buvusių rajonų Latvijoje neliks, apskritai pagal dabartinį teritorinį suskirstymą Latvija tampa panaši į margą lopiniuotą skarą. Prie Rygos, kur gyventojų tankis didesnis, nuvadų daugiau, kur gyventojų mažiau, ten mažiau ir nuvadų. Jų dydžiai nuo 4 iki 40 tūkst. gyventojų. Antai vien Cesio nuovada – tai visas buvęs didelis Cesio rajonas. Iki 2009 m. pabaigos ar 2010 m. pradžios ši administracinė teritorinė reforma turės būti baigta, nes numatyti rinkimai į vietos savivaldybes.

Tai štai Suitų nuovada bus savarankiška, nors ją ir norėta prijungti prie Kuldigos nuvados. 90 proc. Suitų gyventojų balsavo už savo atskiros nuvados įsteigimą. Konstitucinis teismas nagrinės šį klausimą.

Šie suitų gyventojų siekiai turėti savo atskirą nuovadą, stiprina ar silpnina latvių tautos savivoką?

Manau, kad stiprina. Teko girdėti, kad Lietuvoje kilo sunkumų su žemaičiais, kurie savo pasuose panoro tautybės vietoje turėti įrašą „žemaitis“, o ne „lietuvius“. Panašių problemų Latvijoje kilo su latgaliečiais. Latgaliečių dialektas, kai kas vadina latgalių kalba, skiriasi nuo latvių kalbos kaip baltarusių kalba skiriasi nuo rusų kalbos. Latvijoje gyvenantys rusai norėtų, kad latgaliams būtų suteikta autonomija, o latgaliečiai paskelbti atskira tauta. Tada latvių procentas valstybėje staigiai sumažėtų, iškart didesnį vaidmenį galėtų vaidinti rusų tautinė mažuma: latvių būtų ne 58 proc., bet 46 proc., rusų – 30 proc., o latgaliečių – 12–15 proc.

Truputį kvepia politiniais žaidimais?

Tai ir yra žaidimai. Beje, Rusijos Federacijoje latgaliečiai, kurie gyvena Sibire ar kituose regionuose, savo pase jau gali įsirašyti *latgalietis* (*латгалец*). Anksčiau galėjo pageidauti, kad būtų užrašyta „latvis“. Tiesa, tų Sibiro latgaliečių gal tėra 4–5 tūkst., bet jie jau gali rinktis, kuriai tautai priklausyti – latvių ar latgaliečių.

Visai galimas dalykas, kad Rusija staiga taps didžiąja Latvijoje gyvenančių latgaliečių teisių „gynėja“?

Problema Latvijoje ta, kad nuo prezidento Karlio Ulmanio laikų latgaliečiai ėmė vartoti literatūrinę latvių kalbą, tad gal koks 20 proc., ne daugiau, latgaliečių moka savąją kalbą.

Kaip manote, ar latgaliečių kalba yra atskira, nuo latvių kalbos skirtinga kalba?

Mano nuomone, tai skirtinga kalba. Tokia buvo ir žymaus filologo prof. Antuono Bredakio, jau mirusio, nuomonė. Turiu pripažinti, kad tai gana graži kalba. Dauguma Latvijos filologų kone vienu balsu šaukia, kad tai nėra atskira kalba. Su jais sutikčiau, jeigu visų tų nuomonių sankirtoje tam tikro vaidmens neatliktų politika.

Bet politikai šiuose ginčiuose kaip tik ir tenka ne paskutinis vaidmuo. Latvijos Konstitucijoje parašyta, kad yra du latvių kalbos dialektai. Vienas jų, pagrindinis, galima sakyti literatūrinė kalba yra vidaus Latvijos dialektas (*vidus dialekts*). Antras – latvių aukštaičių (*augšzemnieku*) dialektas, jam priklauso ir sėliai. Pastarieji kalba artimesniu latgaliečiams dialektu, o ne normine latvių kalba.

Dabar Latvijoje išpopuliarėjo kai kurios kantri muzikos grupės kaip *Borova MC* ir panašios. Tai labai populiarūs grupės, jos atlikėjai dainuoja etnines latgaliečių kalbą. Kai kurie rašytojai stengiasi rašyti latgaliečių kalba, yra nemažai jos entuziastų ir propaguotojų. Taigi problema egzistuoja.

Panaši problema Ispanijoje, kur katalonai nenori, kad juos vadintų ispanais. Katalonijoje atskirumo siekis gerokai sustiprėjęs. Dar geresnis pavyzdys – Provansas Prancūzijoje, kur siekiama gaivinti provansiečių kalbą ar tarmę.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETO VANDENS ŪKIO INSTITUTAS

SKELBIA VIEŠĄ KONKURSAŲ INSTITUTO DIREKTORIAUS PAREIGAS UŽIMTI

Konkursas organizuojamas vadovaujantis Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2003 m. spalio 14 d. įsakymu Nr. ISAK-1421.

Konkurse dalyvaujantis asmuo (toliau – pretendentas) privalo:

- būti mokslininkas, įgijęs habilituoto daktaro arba daktaro mokslo laipsnį technologijos mokslo srityje aplinkos inžinerijos ir kraštotvarkos kryptyse;
- turėti ne mažesnę kaip 5 metų mokslininko stažą ir administracinio darbo patirties;
- kvalifikacija turi atitikti ne mažesnius kaip institute nustatytus vyresniojo mokslo darbuotojo atestavimo per kadenciją reikalavimus;
- būti susipažinęs su mokslo tiriamųjų įstaigų veiklos organizavimu, finansavimu, darbo teisinius santykius reglamentuojančiais Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais.
- vyresni kaip 65 metų mokslininkai gali būti renkami

(skiriami) į universiteto mokslo instituto direktorius, jei tam pritaria universiteto mokslo instituto taryba.

Pretendento privalumai:

- mokslinių publikacijų skelbimas leidiniuose, įrašytuose į TDB bazės pagrindinių leidinių sąrašą, ir recenzuojamuose Lietuvos mokslo leidiniuose;
- bendradarbiavimo su tarptautinėmis institucijomis patirtis, dalyvavimas tarptautinėse mokslo programose, konferencijose, seminaruose;
- vadovavimo rengiant ir įgyvendinant Lietuvos ir tarptautinius mokslo projektus patirtis.
- gebėjimas anglų arba kita užsienio kalba rašyti projektų pasiūlymus, bendrauti su partneriais be vertėjo;
- pedagoginio darbo patirtis.

Per vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną, pretendentas privalo pateikti:

- prašymą dalyvauti konkurse;
- asmens tapatybę, pilietybę ir

amžių patvirtinantį dokumentą ir jo kopiją;

- mokslo laipsnį liudijantį dokumentą ir jo kopiją;
- valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir jo kopiją;
- trumpą gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą;
- instituto veiklos plano projektą;
- mokslinių darbų sąrašą;
- kitus papildomus dokumentus, leidžiančius objektyviai įvertinti pretendento kvalifikaciją.

Pretendentai dokumentus asmeniškai pateikia instituto darbuotojai Nijolei Nazarovai (atsakingai už personalo valdymą) adresu: LŽŪU Vandens ūkio institutas, Parko g. 6, 58102 Vilainiai, Kėdainių r. Pretendentų dokumentai priimami vieną mėnesį nuo konkurso paskelbimo spaudoje dienos, įskaitant paskelbimo spaudoje dieną. Pateikiant dokumentų kopijas turėti jų originalus.

Informacija teikiama telefonu (8 ~ 347) 68105 arba el. paštu n.nazarova@takas.lt.

Pabaiga, pradžia 2007 m. Nr. 21

Biochemijos institute, minčiame savo veiklos 40-metį, surengta apskritojo stalo diskusija su Instituto kviestiniais svečiais: dr. Nagliu Maliu (Jungtinė Karalystė), Ph. D. Andriumi Kazlausku (JAV), dr. Tautgirdu Ruzgu (Švedija) ir dr. Sauliumi Butėnu (JAV), buvusiais Biochemijos instituto direktoriais, Lietuvos mokslų akademijos tikraisiais nariais prof. Juozu Kuliu ir prof. Valdemaru Razumu, Instituto Tarybos pirmininku dr. Rolandu Meškiu, direktoriumi prof. Valdu Laurinavičiumi bei skyrių vedėjais dr. Algirdu Palaima ir dr. Mindaugu Valiumi.

Šioje baigiamojoje diskusijos dalyje kalbėsime apie šiuolaikinės biochemijos tendencijas pasaulyje, kas svarbiausia kiekvienam mokslininko veiklos kelią pasirinkusiam žmogui ir kitus ne vien biochemikams rūpimus dalykus.

Ranka rankon

Mokslas Lietuva. Gerbiamieji diskusijos dalyviai, kurlink juda šiandieninė biochemija pasaulyje? Kokios svarbiausios tendencijos? Kokiose

Dr. Naglis Malys (Didžioji Britanija) skaito pranešimą apie sistemų biologiją

kryptyse būtų perspektyviausia dirbti, kur Lietuvos biochemikai galėtų sėkmingai veikti?

Naglis Malys. Mokslas integruoja skirtingas tyrimų sritis – fizikos, chemijos, biologijos ir t. t. Lietuva turi labai gerą pagrindą remdamasi tomis skirtingomis sritimis daryti gerą mokslą. Manau, kad tai viena svarbiausių šiuolaikinio biochemijos mokslų tendencijų pasaulyje.

ML. Bet vakar dalyvaudamas Biochemijos instituto 40-mečiui skirtoje mokslinėje konferencijoje nemačiau nė vieno fiziko ar biologo. Tai kaip jie darys bendrus darbus su biochemikais, jeigu nesidomi jų mokslu problemomis?

N. Malys. Man regis, kad jau čia prie šio apskritojo stalo sėdi perpus chemikai ir biologai, iš dalies ir fizikai. Jie užaugo Lietuvoje, kur mokslų sandūros dalykų svarba buvo suvokta ne prieš

Apskritojo stalo diskusijoje: priekyje – dr. Mindaugas Valius, toliau iš kairės – dr. Algirdas Palaima, dr. Tautgirdas Ruzgas, prof. Valdemaras Razumas, dr. Saulius Butėnas, Ph. D. Andrius Kazlauskas ir dr. Naglis Malys

vieną dešimtmetį, kai Vilniaus universitete pradėti rengti biochemikai ir biofizikai.

Valdas Laurinavičius. Biochemijos instituto perspektyva matyti ir iš to, kad čia bendradarbiauja būtent įvairių mokslų atstovai – biologai, chemikai, fizikai. Tokia politika vykdoma daug metų, susiformavo fizikų ir chemikų, biologų, chemikų ir mikrobiologų grupės. Tų grupių nariai supranta vieni kitus ir sėkmingai bendradarbiauja. Kodėl biosensorių tyrimų kryptis taip sėkmingai išsiveržė pirmyn? Todėl, kad ranka rankon dirbo mikrobiologai, kurie moka išskirti naujus fermentus, fizikai ir chemikai, kurie žino, ką su tais fermentais galima padaryti. Fizikai žino, kaip iš viso to sukurti ir pagaminti naują prietaisą.

D a u g e l y j e tarptautinių konferencijų išsikalbėdavus su kolegomis, mums būdavo pavydima, kad turime galimybes dirbti greta skirtingų sričių mokslininkų. Dabar biochemijos moksle vykstančios tendencijos dar labiau reikalauja integracijos ir bendro veikimo – matematikų, informatikų, fizikų, chemikų, biologų. Tik visų šių mokslų susiliejimas į bendrą visumą gali būti veiksmingas bei produktyvus. Biochemijos institutas 20 metų kopė ta kryptimi, todėl vis dar pataikome į koją su šiuolaikinės biochemijos mokslų tendencijomis.

Sistemų biologijos perspektyvumas

ML. Būtų puiku, jeigu iš klausimų, kurlink juda pasaulinė biochemijos mokslas, savo nuomonę išsakytų prof. Juozas Kulys.

Juozas Kulys. Galiau išsakyti savo požiūrį į biochemiją kaip mokslu aktualiją. Noriu prisidėti prie Naglio aptartos minties: sistemų biologija yra viena perspektyviausių šiuolaikinės biologijos kryptų. Tai nauja mokslų kryptis, apie tai pasaulyje rašomi nauji vadovėliai, at-

Biochemijos mokslų iššūkių akivaizdoje (4)

liekami reikšmingi tyrimai. Sistemų biologija integruoja daugybę skirtingų mokslų kryptų.

ML. Ar čia nesama truputėlio mistifikacijos dūmo? Vakar per konferenciją Rolandas Meškys gražiai pironizavo, kad mokslininkai moka sureikšminti kai kurias naujausias tyrimų kryptis. Tai daroma norint paveikti valstybės institucijas, valdininkus, kurie jiems nesuvokiamus dalykus kartais labiau palaiko už įprastus ir suprantamus. Suprantu, kad savojoje terpėje, t. y. vidiniame naudojimu, labai sveika ironizuoti, stipriau pavarinėti mokslininkų kraują.

Rolandas Meškys. Galiau pironizuoti ir viešojoje aplinkoje, nes toks yra mano būdas.

J. Kulys. Sistemų biologija – tai viena iš kryptų, ir ji neatsirado moksliniame vakuume, savaime. Naglio Malio pranešime Sistemų biologija – moderniosios mikrobiologijos pagrindas buvo parodyta, kad net pažiuroje į tokį klasikinį objektą kaip glikolizė vyksta „vertybių perkainavimas“, ir labai greitai sulauksime naujų atradimų. Vilniaus Gedimino technikos universitete mėginu organizuoti sistemų biologijos kursą, bet Lietuvoje, atrodo, be pagalbos iš kitų šalių to nepadarysime.

Tai viena perspektyvių kryptų, bet biochemijoje tokių ar panašių kryptų yra labai daug. Kad ir nanobiokatalizė. Kaip tik savo mokslinę veiklą pradėjau nuo biokatalizės, tačiau šiandien jaučiuosi, kad esu tik savo tyrimų pradžioje. Tik dabar pradėdame suprasti, kas iš tiesų turi darytis tose nanodimensijose. Atsiveria didžiulės perspektyvos. Bet tai tik pati pradžia.

Kita svarbi aktualija – visos nanobiotechnologijos kryptys, kurios leis įsisavinti biologinių mikrosistemų, organelių ir t. t. funkcijas ląstelėje. Visa tai aktualu – nuo ląstelių kultūrų, kamieninių ląstelių technologijų iki dirbtinių organų sukūrimo.

ML. Ar galima pasakyti, kad biochemija yra kelyje į procesų ląstelėje valdymą, t. y. ir pačių ląstelių valdymą?

J. Kulys. Galima pasakyti, tačiau reikia turėti mintyje, kad esame tik pačioje daugelio mokslų pradžioje. Toli gražu nematyti jokio tų mokslų įsisotinimo, kad ir kaip keis-

tai tai nuskambėtų. Dar toli iki minties, kad kas nors iš dabar tyrinėjamų dalykų ateityje gali būti neaktualu. Kyla kita abejonė: ar turime pajėgumų spręsti visus tuos nepaprastai svarbius klausimus. Todėl noriu pabrėžti, kad biochemijai toli iki įsisotinimo ribos, tai greitėjantis ir vis aukštesnį kylantis procesas, mokslas, kurio pagrindu kuriamos ir biotechnologijos, ir nanobiotechnologijos. Pagaliau tai visų biologinių mokslų pagrindas. Stipresnis, gilesnis pagrindas net už molekulinę biologiją, kuri ląstelių lygmeniu ir baigiasi.

Dr. Rolandas Meškys pastebi didelę mūsų laikų bėdą – Lietuva kaip valstybė neturi orientyros

ML. Ar chemikai kartais nėra užgožę biologų, ir šiandien jau reikėtų kalbėti ne apie biochemiją, bet apie „chemobiologiją“? Atsiprašau, jeigu rėžia ausį.

J. Kulys. Kai dirbau Novo Nordisk bendrovėje Skandinavijoje, kartą paklausiau šios didžiausios Europos biotechnologijos bendrovės darbuotojų: „Kodėl Jūsų kompanijoje dirba daugiau chemikų, o ne biologų?“ Žinote, ką man atsakė maždaug tokiame ratelyje žmonių, kaip kad šiandien mes čia kalbame? „Iš chemiko daug lengviau padaryti biotechnologą, negu iš biologo“. Tas pat tinka ir biochemijai. Su tokiais atsakymu visiškai sutinku. Vis dėlto chemikai greičiau išmoksta dirbti molekulių lygiu, skaldyti jas į sudėtines dalis.

Man labai daug reikalų tenka turėti su studijų programomis, kurios taip sukurtos ir parengtos, kad jose gerai pateikiami ir chemijos, ir biologijos, ir biochemijos pagrindai. Integruojamas mokymas ir mokslinis požiūris. Jeigu šių tendencijų nesieksime, nebus gerų studijų pro-

gramų, vadinasi, nepavyks parengti ir gerų specialistų.

Ne vien komplimentai

ML. Įdomu, kaip J. Kulį pakeitęs Biochemijos instituto direktoriaus pareigose (1992 03 26–2004 05 05) Valdemaras Razumas galėtų įvertinti keturių užsienio lietuvių pranešimus, skaitytus Biochemijos instituto 40-mečio skirtoje konferencijoje?

Valdemaras Razumas. Atsakymas savaime aiškus: jeigu jų darbus vertintume nepakankamai gerai, tai jų nebūtume kvietę. Ne visų jų darbus įdėmiai seku, bet klausytis jų pranešimų man buvo labai malonu. Švedijoje dirbančio Tautgirdo Ruzgo darbų kryptis man yra kiek artimesnė. Ne tik dalykine prasme man buvo įdomu jų klausytis, bet buvo malonu, kad ne tik iš Lietuvos išvykusių mokslininkų pranešimai buvo perskaityti labai gražia lietuvių kalba, nors nedažnai lietuviškai konferencijoje jiems tenka kalbėti.

ML. Mintyje turite Andrių Kazlauską?

V. Razumas. Būtent. Prisipažinsiu, mane jo gražiai lietuviškai perskaitytas pranešimas net nustebino. Taigi tie organizatoriai, kurie pasirinko šiuos asmenis pakviesti į konferenciją tikrai neapsiriko.

ML. Tada įdomu išgirsti mūsų užsienio svečių nuomonę: ar įdomu buvo atvažiuoti į Vilnių? Juk gyvename nuolatinio laiko deficito sąlygomis.

Tautgirdas Ruzgas. Į Lietuvą visada malonu atvažiuoti, tad lengvai „pasidavėme“ kvietimui dalyvauti

jubiliejinėje Biochemijos instituto konferencijoje. Daugelis tų problemų, kurias nagrinėja Biochemijos institutas, visados aktualios ir kitoms mokslinėms institucijoms pasaulyje: Akies institutui prie Harvardo universiteto, kokiam nors Švedijos ar Anglijos universitetui. Kai kurios chemijos tyrimų kryptys Švedijoje nyksta, bet iškyla kitos tyrimų grupės ir kryptys. Todėl klausimai, kur mes esame, kaip mes vertina, visą laiką aktualūs.

ML. Bet štai Andrius Kazlauskas tvirtino, kad jam visai nesvarbu, kaip jį vertina kiti, nes tai pačių vertintojų problema.

T. Ruzgas. Andrius labai teisingai pasakė. Jis sakė, kad jam nesvarbu, bet pridūrė: „Turiu pridėti ir antrą sakinio dalį, kad kiti žmonės mane suprastų“. Tam neužtenka vien dirbti laboratorijoje. Jeigu nori, kad tave išgirstų, suprastų, tenka pasidaryti ir už laboratorijos sienų. Tą Andrius ir daro, taip pat Lietuvoje, kur jo pranešimą mes išklausėme.

Man pačiam įdomu ne vien pamatyti, kaip išsilaukė per visus poky-

Biochemijos instituto direktorius prof. Valdas Laurinavičius taria diskusijos apibendrinamąjį žodį

čių metus Biochemijos institutas, bet ir kokius bendrus darbus galėtume padaryti. Gal įmanoma net mokymo struktūroje kai ką nuveikti, kad galėtume atsisti iš Švedijos savo jaunus darbuotojus, kurie čia galėtų pasimokyti ar pasitobulinti.

Įveikti vergą savyje

T. Ruzgas. Diskusijos pradžioje uždavėte vieną klausimą, į kurį dabar norėčiau atsakyti. Klausėte, kas buvo sunkiausia? Manau, sunkiau-

sia liautis galvoti, kad esi neisavertis, antrarušis, kitaip tariant, vergas. Ko gero, mūsų tautos istorija suformavo tokią nuostatą, kurią įveikti yra sunkiausia. Tada, kai pradėdi jausti, kad nesi vergas, kad drįsti prisipažinti, jog kažko gali ir nežinoti, bet nori sužinoti ir diskutuoti kaip lygiavertis diskusijos dalyvis, ir prasideda tavo kaip lygiavertės asmenybės išiliejimas į tarptautinio mokslo bendriją.

Žodžiu, kiekvienas galime daug ko nežinoti, nesuprasti, bet neturime teisės sakyti, kad štai mes esame mažos tautos atstovai, antrarušiai visose gyvenimo srityse... Štai šią pražūtingą nuostatą įveikti sunkiausia.

ML. Įveikti vergą savyje?

T. Ruzgas. Man sunku suprasti, iš kur atsiradęs tas neisavertiškumo kompleksas, man net atrodo, kad jį perša lietuviškoji dabartinė spauda. Ji nuolat prikišama kiša, visais būdais diegia mintį, kad lietuviai netikę, kad jie patys nieko negali.

Saulius Butėnas. Taip, mes mažos tautos atstovai, bet žmogaus savybės, gabumai nepriklauso nuo tautos dydžio.

ML. Krepšinyje mes didžiavyriai, sugebame parodyti savo sportišką charakterį, pajauti savo tautiškąją vertę.

S. Butėnas. Toje srityje kai ką pasiekėme, o visur kitur tarsi jausmėms antrarušiai? Bet taip yra lietuviškoje spaudoje.

Orientyro svarba

R. Meškys. Yra viena didelė visų laikų bėda: Lietuva kaip valstybė neteko, o gal ir neturėjo orientyro. Prisiminkime, kaip buvome susitelkę, kai reikėjo įgyvendinti tam tikrus tikslus: įstoti į NATO, Europos Sąjungą. Buvo galima jausti tam tikrą susitelkimą iš vyriausybės, valstybės institucijų, žmonių. O kas dabar? Paklauskite bet kurio piliečio, koks yra Lietuvos valstybės tikslas? Abejoju, kad išgirsime rišlų atsakymą.

V. Razumas. Labai gera pastaba, tinkanti ir šalies mokslui, kuris irgi tarsi be jokių orientyrų. Viskas kuriam nuo apačios, bet nežinant, kuriam tikslui viso to reikia. Sakysime, Suomija garsiai visam pasauliui pareiškė, kad dabar jos nacionalinis prioritetas yra miškai. Jokia *Nokia*, jokios informacinės technologijos ar panašiai. Suomijoje visa, kas siejasi su mišku, bus remiama valstybės. Tai ir paties Suomijos mokslo orientyras, nes šioje nacionalinėje programoje mokslas turės aktyviai dalyvauti. Lietuvoje jau keleri metai deklaruojama, kad turi būti nacionalinės programos. Jeigu jos būtų, tai viskas judėtų daug aiškiau ir greičiau.

T. Ruzgas. Nėra orientyrų? O ar kiekvienas iš mūsų nėra pats savaimis orientyras?

R. Meškys. Dėl to mes čia ir gyvename. Kartais manęs klausia, kodėl dirbu tokioje mokslo įstaigoje, kai galėčiau rasti geriau apmokamą darbą? Bet aš nieko kito nemoku daryti. Jeigu mano darbo vieta žlugtų, man būtų didelė drama. Todėl iš visų jėgų ir stengiuosi išlaikyti tą darbo vietą. Antraip reiktų išvažiuoti. Štai kodėl iš Vyriausybės ir valstybės laukiu, kad aiškiai pasakytų, kas bus mūsų Lietuva, kokią perspektyvą jie mato. Bus turizmo ir bankininkystės šalis? Gerai, susikraunu lagaminus ir išvažiuoju, nes tai ne mano veiklos sritys. Bus mokslo, aukštųjų technologijų valstybė – lieku dirbuotis.

T. Ruzgas. Gerai, bet nesuprantu, kodėl reikia laukti, kad kažkas pasakytų.

R. Meškys. Aš nelaukiu, bet dirbu ir mėginu kitus įtikinti, kad Lietuva turi būti būtent pažangi šalis.

S. Butėnas. Valstybės patvirtinti prioritetai tam ir reikalingi, kad jais remiantis ir lėšos būtų atitinkamai nukreipiamos į tas sritis. Ne tam, kad žmonės sėdėtų ir lauktų iš dangaus malonių, bet kad veiktų atitinkamos kryptyse.

J. Kulys. Ir įstatymai turi būti tokie, kad žmonės skatintų veikti, o ne trukdytų, slopintų iniciatyvas.

Kas darytina, kad Lietuvoje būtų geriau

R. Meškys. Kartais tenka bendrauti su didžiųjų pasaulio biotechnologijos bendrovių atstovais. Jie mielai sutiktų su investicijomis ateiti į Lietuvą, bet nemato, kad jiems būtų sudarytos sąlygos veikti. Airija tokia pat šalis, kaip ir Lietuva, neturinti ypatingų gamtinių išteklių, bet jos vyriausybė plačiai atvėrė duris norin-

tiesiems plėtoti verslą. Už tai, kad žmonės su savo verslu ateina į Airiją, dar gauna iš tos šalies pinigų. Vien už atėjimą ir pradėdamą veiklą.

N. Malys. Kiekvieno šalies piliečio veikla yra reikšminga šalies gyvenimo dalis, todėl kiekvienas pilietis, ir ypač mokslo žmogus turi būti išgirstas valdžios žmonių. Svarbu, kad piliečiai turėtų galimybę veikti valdžios sprendimus.

ML. Ką apie visą tai mano Andrius Kazlauskas, kuris iškilingai jau kurį laiką tyli? Kas darytina, kad galėtume veikti valstybės politiką, bent tą jos dalį, kuri skirta mokslui? Kaip pasiekti, kad nauji įstatymai ne vien ribotų žmonių iniciatyvą, bet išlaisvintų energiją veiklai? Pagaliau kas darytina, kad Lietuvoje dirbantis mokslo žmogus jaustųsi užtikrintas, kad jis nėra tik valstybės išlaikytinis, bet būtiniausia darbu dirbantis pilietis, atsakingas ne vien už savo tyrimų kryptį, bet ir už jaunąją kartą, vadinasi, šalies ateitį. Kas darytina, kad Lietuvoje būtų geriau. Kad šalies mokslo ir studijų sistemas darbuotojas, mokslininkas nesijaustų kaip nereikalingas priedas.

R. Meškys. Aš visai nesijaučiu nei antrarušiu, nei neisavertiu. Nebent gal savo mokslinės veiklos pradžioje... Bet kai pamačiau, kad ir Vakaruose žmonės daro tas pačias klaidas kaip ir mes, kai kurie taip pat nieko nemoka, jeigu reikia naujų dalykų imtis, štai visa tai pamatęs pasijutau puikiai. Visur

mū daugybė. Bet kiekvienas pasirenkame, kaip norėtume gyventi. Pagaliau renkamės, ar norime būti laimingi. O gal nelaimingi.

Tapti reikšmingu biochemijos mokslo tašku

ML. Kalbamės Biochemijos instituto 40-mečiui skirto renginio metu, tad apibendrinamojo žodžio neišvengsime. Tikriausiai niekas neprieštaraus, jeigu tą padarys instituto direktorius prof. Valdas Laurinavičius.

V. Laurinavičius. Vertinant iš Biochemijos instituto 40 veiklos metų perspektyvos, man atrodo, Lietuvoje daug kas buvo padaryta teisingai: suformuotos tos mokslo kryptys, kurios yra perspektyvios. Buvo suformuoti perspektyvūs mokslininkų kolektyvai ir grupės, jos ir ateityje turės perspektyvą. Juk ne institutas kuria mokslą, bet mokslininkų kolektyvai ir konkretūs mokslininkai. Svarbu Lietuvoje pasinaudoti unikalia ES struktūrinių fondų teikiama galimybe. Jeigu pavyks susitvarkyti savo infrastruktūrą, kartu su biotechnologijos, biotechnologinio profilio institutais ir Vilniaus universiteto biochemikais konsoliduoti savo žmogiškuosius sugebėjimus ir technines galimybes, įgyvendinti technologijos „slėnių“ koncepciją, tai ir ateityje ne tik išgyvensime, bet pastangas sutelkę vienoje vietoje

Įspūdingas jubiliejinis Biochemijos instituto 40-mečio tortas, kurio likimą iš toliau akylai stebi Mokslininkų rūmų direktorė Aldona Daučiūnienė

tokie patys žmonės – studentai ir profesoriai. Ir mąstysena panaši.

J. Kulys. Tik tas skirtumas, kad už tą patį darbą užsienio laboratorijose mokama daug daugiau.

Andrius Kazlauskas. Suprantu, kad kalbame psichologiniais klausimais. O jei taip, tai kiekvienas sau į juos ir turime rasti atsakymus, nesvarbu, kokioje šalyje gyvena ir dirbi. Jeigu nori rasti, kas tave liūdins – rasi, o jeigu nori nuo to nosisukti, tai vėlgi paties žmogaus pasirinkimas. Amerikoje mums kyla kitų problemų, bet įsigilinus, tai tos pačios žmogiškos problemos. Oi, kaip blogai, mano kolegos manęs nevertina, straipsnį atmetė, neturiu pinigų, kiek reiktų... Arba man tenka atleisti savo darbo grupės žmones, nes jie nesisstengia ir apskritai netikę... Proble-

tapsime reikšmingu biochemijos mokslo tašku pasaulio žemėlapyje. Kad iš bet kurios pasaulio vietos būtų pasakoma: štai ten, Vilniuje, yra gero lygio biochemija, plačiai matoma pasaulyje.

Manau, turime visas galimybes dabar suformuoti tokį tarptautiniu mastu perspektyvų biochemijos tašką. Jeigu ko ir reiktų, tai pirmiausia sėkmės.

ML. Tai viso to ir palinkėsime jubiliatui – Biochemijos institutui ir jo puikiems mokslininkams. Kartu už išsakytas mintis noriu padėkoti visiems šios diskusijos dalyviams, ypač mūsų svečiams iš Švedijos, Jungtinės Karalystės ir JAV. Linkiu visiems, kad ir kur dirbtumėte, garsinti Lietuvos vardą.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Kurkime ateitį drauge!

ŠIAULIŲ UNIVERSITETO projektas MOKOM kviečia į baigiamąją KONFERENCIJĄ

2008 m. sausio 25 d. baigiamoji projekto *Auštųjų mokyklų dėsytųjų bei ūkio specialistų mokslinės kompetencijos tobulinimas (MOKOM – mokslinė kompetencija)* konferencija organizuojama siekiant pristatyti projekto vykdytojo ir partnerių patirtį plėtojant mokslinę veiklą, įvertinti projekto rezultatus, pasidalinti patirtimi įgyvendinant Europos sąjungos struktūrinių fondų finansuojamą projektą.

Konferencijos dalyviai bus supažindinti su projekto metu sukurtais produktais – K. Kriščiūno, J. K. Staniškio ir V. Tričio monografija *Mokslinė veikla: šiuolaikinės tendencijos*, A. Kovierienės atliktu mokslinės kompetencijos pokyčio tyrimo rezultatais. Projekto dalyviai pristatys atliktus mokslinius tyrimus.

Konferencija įvyks **Šiaulių arenas verslo centre** (J. Jablonskio g. 16, Šiauliai)

Konferencijos pradžia – 11 val.

Konferencijos darbotvarkė:

10.30–11.00	Registracija, kava
11.00–11.15	Konferencijos atidarymas
11.15–13.00	Plenarinė sesija
13.00–14.00	Pietūs
14.00–16.00	Plenarinės sesijos tęsinys
16.00–16.20	Klausimai ir diskusijos
16.20–16.30	Konferencijos uždarymas
16.30–18.00	Furšetas, diskusijos

Projektą MOKOM remia Lietuvos Respublika, iš dalies finansuoja Europos sąjunga (Europos socialinis fondas). Projektas įgyvendinamas pagal Lietuvos 2004–2006 m. Bendrojo programavimo dokumento 2 prioriteto *Žmoniškųjų išteklių vadyba* 5 priemonę *Žmoniškųjų išteklių kokybės gerinimas mokslinių tyrimų ir inovacijų srityje*. Projekto vykdytojas – Šiaulių universitetas, partneriai – Alytaus, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Utenos ir Žemaitijos kolegijos.

Daugiau informacijos teiraukitės tel. (8 ~ 41) 595 834, el. p. o.kisieliene@tf.su.lt, www.mokom.lt

Projekto koordinatore **Ona Kisieliene**

Jurgis Zauerveinas Norvegijos moterų draugijoje Dovrėje 1883 m.; iš kairės: Oline Hole, Mari Uro su dukterimi Oline; iš dešinės: Sigrid Tofte, Anne Bjornsgard, Ragnhild Breidal, Andreas Lundho nuotrauka

Pradžia Nr. 1.

Mažosios Lietuvos knygos ir to krašto kultūros istorijos tyrinėtojas prof. Domas Kaunas toliau bendrauja su *Mokslo Lietuva*, nagrinėdamas Jurgio Zauerveino (Georg Sauerwein, 1831–1904) gyvenimo ir kūrybos kelius bei vingius.

Tautos, norinčios išlikti, priesakas

Gerbiamasis Domai, pakalbėkime apie paradoksus, kuriais pasižymi laikas, vienus dalykus verčiantis užmiršti, o kitiems dovanodamas tarsi nemarią šlovę. Ne ką mažiau paradoksų slypi ir pačiuose žmonėse, taigi tų kultūros dalykų vertintojuose bei naudotojuose. Štai kad ir Zauerveino kūrybos pavyzdys. Šis iš Hanoverio kilęs ir jaunystę netolimame Gronau miestelyje praleidęs vokiečių parašo eilėraštį „Lietuvninkai mes esam gimę“ ir didžiulę epinę poemą „Nemunyčiai“. Lietuvninkams vadinti Zauerveinas sugalvojo naują dąra – nemunyčiai. Poemoje perteikta visa lietuvininkų dvasinio gyvenimo panorama, nuostabi gamta ir daug kitų išliekamąją vertę turinčių dalykų. Tačiau poema išties net nebuvo išspausdinta. O eilėraštis „Lietuvninkai mes esam gimę“ tapo savotišku kodu, pagal kurį vienas kitą atpažindavo šio krašto gyventojai, kurie nenorėjo nuskęsti vokiečių mariose. Eilėraštis, 1908 m. kompozitoriui Stasiui Šimkui parašius muziką, virto Mažosios Lietuvos himnu. Jį su trumpiniais ir pritaikius visai Lietuvai, „lietuvininkus“ pakeitus „lietuviais“, įsitvirtino kaip antrasis Lietuvos himnas. Ar ne paradoksas: keli posmai pasirodė besą vertingesni už ilgiausią poemą?

Eilėraštyje *Lietuvninkai mes esam gimę* yra labai stiprus emocinis užtaisas, užčiuoptas tautos, norinčios išgyventi ir išlikti, esminis būties principas arba lozungas. Jei norite, jį galima pavadinti

Lietuviškasis Jurgio Zauerveino pasaulis (2)

Poliglotas Jurgis Zauerveinas

tautos savisaugos, savigynos ir istorinio tęstinumo priesaku.

Esame atstovai tos kartos, kuriai buvo lemta gimti ir augti tarp daugybės lozungų... Pats žodis „lozungas“ nupurto.

Manęs nupurto. Aš jau daugiau kaip trisdešimt metų einu Mažosios Lietuvos link ir daug ką suprantu kitaip negu iš nuogirdų jos vardą ir likimą žinantis žmogus. Lietuvninkai kone 700 metų gyve-

no apgulties, kone karo sąlygomis ir žūtbūtinėse grumtynėse gebėdavo apsaugoti savo būties erdvę. Be išsiamonintų ir visuotinai priimtų egzistencijos nuostatų jie būtų neatsilaikę. Įsiklausykite ir pamąstykite: Zauerveino suformuluotas lozungas reiškia ne bejausmį skelbimų lentos užrašą, bet nuolat budinčią pasargą apie gyvybei tykantį pavojų. Šie keli vienon eilutėn tilpę žodžiai tautos išlikimui buvo esminiai: kokiais esame gimę, tokiais ir turime būti. Praeitis ir jos ženklai, valios ugdymas, savitaiga yra šeimos kūno ir dvasios pamatas. Mes laikomės Dievo nustatytos tvarkos: esame tokie, kokie esame ir norime savo vaikus tokiais palikti.

Nuostabiliausia, kad šią tautos gyvybingumo formulę – ir dar tokią emociingą – suformulavo ne lietuvininkas, ne lietuvis, bet vokiečių. Stebiuosi, kad didelės tautos atstovas taip taikliai ir giliai sugebėjo įsijausti į per jėgą vokietinamos tautos dvasinę būseną, keilais žodžiais išreikšti, kas esminga tautos fiziniams ir dvasiniams išlikimui. Juk tai kaip poterio, maldos eilutės.

Išskirtinis, bet vargu ar visiškai unikalus atvejis. Tokių zauerveinų istorija tikriausiai žino daugiau, tik aš šią akimirką vardo nepasakysiu, nes jis galvon neateina. Pagalvosiu ir vėliau priminsiu. Tačiau subrandinti tokią mintį, kokia ji gimė iš po Zauerveino plunksnos, niekas kitas neįstengtų padaryti. Ji yra sielos skausmas ir šauksmas. Ją reikėjo ir iškentėti, ir išmelsti, ir kaip maldą ištarti.

Dabartinėje Vokietijoje jis neskambėtų

Kadangi tai fenomenas, siūlau pagnagrinėti, kodėl būtent Zauerveinui, o ne kam kitam – ne kuriam aušrininkui ar varpininkui – tai pavyko padaryti.

Pažiūrėkime, kas buvo tas Jurgis Zauerveinas, savo lietuviškus eilėraščius ir raštus pasirašinėjęs Girenos slapyvardžiu. Kai jo klausdavo, kur jis gyvena, atsakydavo: „Aš

negyvenu, aš būnu“. Jis niekur negyveno nuolat: šiandien – lietuvininkų Pašešupy, rytoj – sorbų krašte, poryt – norvegų kalnuose, užporyt – orientalistų kongrese Paryžiuje, po mėnesio – tarp Alžyro klajoklių arba Šiaurės samų.

Žmogus be vietos, kosmopolitas?

Tarytum keiksmažodį paminėjai: kosmopolitas! Tai ne pats blogiausias žodis. Manau, kad šioji tokį kosmopolitiškumo šaukštą arba net visą samtį Zauerveino sieloje būtume radę. Tačiau tėvynei ir tėviškei jis nebuvo abejingas. Šitas per pasaulį kelijantis žmogus labai dažnai vyksta į Gronau, į savo vaikystės ir jaunystės vietas, apsisloja pas gimines, o kai vėl nutolsta, iš įvairių pasaulio pakampių siunčia savo rankraščius, kurie ten kaupiami ir saugomi. Manau, kad ten buvo svarbus jo sielos atgaivos ir budėjimo postas. Juk ten yra ir paskutinė jo žemiškųjų palaikų prieglauda. Stovėjau prie jo kapo.

Bet tėviškė viso Zauerveino neįsiurbia, jo pakanka ir lietuvininkams.

Neįsiurbė ir įsiurbti negalėjo. Jis aukštos kultūros, taurios dvasios ir gilios išminties žmogus. Todėl jis negalėjo ir nesistengė nuslopinti sielos priedermę dalintis ir dalinti.

Jis per didelis vien tik savo tėviškei?

Galvoju, kad jis matė dvi Vokietijas: vieną – Bismarko, kitą – ne Bismarko. Jas skyrė aukšta siena. Bismarkinė Vokietija jam buvo sušvietimėjusi ir nepriimtina, nes joje vyravo daugiau policinė negu parlamentinė sąranga ir dvasia. Ši Vokietija buvo muštru pratinama prie kareiviško galvojimo ir žygiavimo skanduojuant „Vokietija vokiečiams“. Zauerveinas su Bismarku, kurį pravardžiuoja Baissmarku, nė per plauką nesutinka. Jam neginčijama tiesa, kad visos Vokietijos tautos turi teisę iš tėvų paveldėta kalba kalbėti su Dievu ir savo vaikais, laisvai apsispręsti, elgtis ir kvėpuoti.

Tai asmenybė, gimusi ir gyvenusi ne tuo laiku, kuriam pagal savo įsitikinimus ir nuostatas buvo pasirengęs gyventi? Gal dabartinėje Vokietijoje jo klajūno siela būtų radusi priebėgą?

Dabartinėje Vokietijoje Zauerveinas greičiausiai taptų vienu iš daugelio, nes jam netektų atlikti likimo skirtosios misijos. Dvasinio ir idėjinio vedlio misijai vykdyti reikia ne tik asmenybės, bet ir ekstremalių sąlygų ir įtampos. Zauerveinas gimė epochoje, kurios aplinka tokios sanklodos žmonių ne tik nepageidavo ir ignoravo, bet ir stūmė į užribį. Būtent atakli gynyba jį vertė pranašu ir kelio atgal nežinančiu misionieriumi.

Misionierius, bet visai kita prasme, negu kad pirmoje mūsų pokalbio dalyje prisimintieji Kristupas Lokys, Erdmonas Švelnius ar misijų statytojas Afrikoje Maksas Skvirblis.

Taip, misionierius pagal humanisto prigimtį ir užmojus. Beje, Zauerveinas buvo tikintis žmogus, evangelikų liuteronų bažnyčios narys. Tačiau mokesčių šiai bažnyčiai tikriausiai nemokėdavo, pas kunigus neužsibūdavo, nes nuobodžiavo: „Aš viską žinau, ką jie sako“... Nepamirškime, kad Zauerveinas buvo Biblijos vertėjas į mažą tautų kalbas. Jam provincijos ar parapijos kunigų pasaulis buvo per ankštas, tad klausytis, ką jie iš sakyklos papirpėčiams pamokslauja apie girtuoklystę ar moralinį nuopuolį, buvo nuobodu ir svetima.

Ko jo siela geidė?

Hm... Viskas jame tilpo: ir didingi dalykai, ir smulkmenos, ir simpatijos mažajam žmogui, ir meilė

moteriai, ir didelės, kaip galėjo atrodyti pašaliečiui, keistenybės.

Keistenybės puošia žmogų

Niekas taip nepuošia žmogaus kaip jo keistenybės. Gal vieną kitą priminkime.

Zauerveinas jų turėjo apščiai. Galbūt tai ir savotiško genijaus požymiai. Ar ne genialumo įrodymas, kad mokėjo maždaug 60 kalbų? Visas jo gyvenimas buvo grįstas keistenybėmis. Vien gyvenimas be tėviškės ar nėra keistenybė? Ne gyvenimas, o buvimas – ar ne keistenybė? Net sunku pasakyti, iš kur radosi tos jo gyvenimo keistenybės. Kai kurios buvo tiesiog anekdotinės. Pavyzdžiui, Zauerveinas paniškai bijojo perkūnijos. Niekuomet nesikeldavo per vandenį, nebent dideliu laivu. Jo rankraščiai visuomet būdavo sukrauti dėžėje, kad netikėtai kilus gaisrui būtų galima spėti išnešti. Nuriedėjo nuo stalo plunksnakotis – Zauerveinas negali jo pakelti. Jeigu tai įvyko smuklėje, pakelti būtinai turi būti kviečiama šeiminkė ar patarnaujanti mergaitė. Kartais jam staiga dingdavo atmintis, kad nė negalėdavo pasakyti, kas esąs.

Tarkime, Zauerveinas nuvyksta į kokį Vokietijos miestą ar miestelį, ir ten gyvenantis kunigaikštis jį kaip garsų kalbų mokovą pakviečia į svečius. Šis nueina, kamerdineris klausia, kaip jį pristatyti. Zauerveinas negali pasakyti, nes tuo metu užmiršęs savo vardą ir pavardę. Išėina į gatvę, pasisveikina su praeiviu, o tas atsako: „Laba diena, pone Zauerveinai“. Šis iš širdies dėkoja, nes išgirsta savo vardą. Grįžta atgal ir kunigaikščio tarnui gali prisistatyti, kas esąs.

Nuostabus genijaus požymis: jo atmintyje pakako vietos 60 kalbų, bet pristigdavo vietos savo vardui ir pavardei.

Viena iš tų keistenybių – testamente pareikštas noras: po mirties jo smegenis išimti ir ištirti, kodėl galėjo taip lengvai išmokyti šitokią galybę kalbų. Smegenis tikrai išėmė ir, nusiuntus į Karaliaučių, profesoriai ištyrė, tačiau jose jokio atsakymo nerado. Smegenys kaip smegenys.

Labai įdomu skaityti Zauerveino dienoraščius. Žmogus gyvena lyg ir kūrybinių polėkių pasaulyje, bet ir žemiški dalykai koja kujan žengia. Jį labai jaudina bei traukia merginos. Jis eina su jomis pasi vaikščioti į užmiesčio miškelius, su jomis artimai bičiuliaujasi, skaito eilėraščius, bet skaitydamas dienoraščius niekada nerandi to, ko lyg ir turėtum rasti. Tik kartą dienoraštyje užrašo: „Aš Elzę pabučiau į skruostą... Naktį negalėjau užmigti, teko imti bromo“. Kas gi nuo bučinio į skruostą „ima“ bromo ... Zauerveinas ne su vyrais bendrauja, ne jų nuotykius ar išgirstus anekdotus užrašo, bet klausosi senučių dainuojamų liaudies dainų, bendrauja su paprastomis kaimų merginomis.

Koks nors Froido sekėjas nagrinėdamas Zauerveino dienoraštį gal padarytų labai įdomių atradimų.

Psichologo analizė ir išvados veikiausiai būtų labai įdomios, nes medžiagos daug ir įvairios. Norvegas Oskaras Vistdalis kruopščiai dešifravo Zauerveino dienoraščius ir perrašus išplatino visiems suinteresuotiems tyrėjams. Originalo tekstus itin sunku skaityti. Jie kartais rašyti gotiškais raidėmis ir dar keliomis kalbomis, trumpinti žodžiai, užšifruoti asmenvardžiai. Po

Jurgis Zauerveinas, mėgęs fotografuotis įvairių tautų egzotiška apranga, šioje nuotraukoje – Alžyro čiabuvio drabužiais. 1884 m. Jeano Geiserio nuotrauka, dauginimo tikslu reprodukuota Bernhardo Petri Göttingene

Zauerveino mirties Jonas Basanavičius nuvažiavo į Gronau pas jo artimuosius ir išprašė atiduoti tuos dienoraščius. Dabar jie laikomi Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštynė. Zauerveino dienoraščių įrašai taupūs, lakoniški, bet iškalbingi.

Kas J. Basanavičių domino Zauerveino rankraščiuose?

Pirmiausia rūpėjo lietuviškasis ir lituanistinis paveldas. Tačiau Basanavičius paėmė ir kitokio turinio popierių. Dabar vokiečiai nagus graužia, kad jiems tenka rankraščių originalus kopijuoti ir tik kopijomis naudotis. Gronau miesto muziejuje

supelktas Zauerveino archyvas. Miesto galvos nepagalėjo pinigų jo kūrimui. Archyvą peržiūrėjau. Čia lietuviškų rankraščių originalų likę labai mažai (laiškų, atvirlaiškių), tik keista, kad Basanavičius jų nepastebėjo ir neišgabeno. Beveik visa, kas lietuviška, nukopijavau ir jau paskelbiau Vilniaus universiteto mokslo darbuose „Knygotyra“ (2004, t. 42). Kopijų kopijuoti nebuvo reikalo, nes svarbiausius originalus patys turime. Tiesa, archyvinų rankraščių su kai kuriais lietuviško turinio dalykais yra ir kitose šalyse (Anglijoje, Norvegijoje, Rusijoje). Vienas anglų slavistas man guodėsi, kad Jano Bodueno

de Kurtenė fonde Peterburge radęs ar ne 60 lietuviškų Zauerveino laiškų. Jų negalys perskaityti, nes lietuviškai nemokąs.

Vienas genijus traukė kitą genijų, tik gaila, kad jie nesuėjo anksčiau, kai Zauerveinas dar buvo kupinas jėgų.

Zauerveinas ir Basanavičius vienas kitą gerai žinojo iš spaudos, tačiau asmeniškai susitiko tik 1898 m. Tilžėje. Tąsyk daug bendravo, kartu su vietos lietuvių šviesuoliais iškylavo, gamtoje skaitė „Nemunyčius“. Vėliau nuolat susirašinėjo. Jiedu net planavo kartu baigti gyvenimą. Zauerveinas labai kvietė Basanavičių persikelti gyventi pas jį į Norvegijos kalnus. Apie tai rašoma išlikusiuose laiškuose.

Dvasinis ryšys?

Neabejotinas. Basanavičiui imponavo Zauerveino išskirtinė asmenybė, nuopelnai lietuvių tautiniam sąjūdžiui ir lituanistikai, labai platus humanitariniai akiračiai ir interesai. Kas jį įvertino ir Europoje parašė pirmą knygą apie Zauerveiną? Jonas Basanavičius.

Kalbate apie neseniai išleistą „Mėdegą d-ro Jurgio Zauerveino biografijai“?

Zauerveinas paliko du rankraštinius tomus: viename – išsami Zauerveino biografija, kitame – jo poezijos rinkinys. Autoriaus gyvenimo metais veikalas liko nepublikuotas dėl per didelės apimties ir lėšų stygiaus. Vėliau trukdė karai, okupacijos, mūsų pačių nerangumas. Kai su Zauerveinu susipažinau iš arčiau, pavažinėjau po zauerveinikos konferencijas, susiėmiau į nagą ir spaudai parengiau biografinį tomą. Jis išėjo 2001 m. ir tapo viena gražiausių tų metų knygų. Dėkoti turėtume Seimo leidyklai ir jos direktoriui Mintautui Daulenskiui – įdėta daug lėšų ir supratingumo.

Basanavičius pajautė subtilius dalykus, pro kuriuos juk daugelis praėjo pro šalį?

Manau, kad Basanavičių itin traukė Zauerveino originalumas, skambus vardas ir lietuviškasis pasaulis. Tačiau užčiuopė ir subtiliuosius, žmogiškuosius dalykus. Be abejonės, ne visi buvo atradimams sutverti, gal neturėjo pakankamai įžvalgumo ir ryžto. Kita vertus, nėra paprasta įvertinti tokio masto asmenybę, koks buvo Zauerveinas.

Gronau – Jurgio Zauerveino vaikystės ir jaunystės, tėvų gyvenimo ir tėvo kunigavimo miestas; Gronau muziejuje dabar įkurta J. Zauerveino ekspozicija ir archyvas. XX a. pradžios atvirukas, atvežtas dr. Jono Basanavičiaus

Įvertinti kitą

Nors lietuviai turėjo ne tokį jau mažą inteligentų būrį. Ar čia nėra tam tikro neigiamo vaidmens atlikęs religinis uždarumas?

Laikai, apie kuriuos kalbame – XIX–XX amžiu slenkstis. Tai vakarykštė diena, todėl tų šviesių galvų jau nemažai būta. Žinoma, jose dominavo katalikiškosios krypties vėjai. Priklausomybė nuo jos neskatino ir nepadėjo gilintis nei į Zauerveino asmenybę, nei į jo išskirtinį vaidmenį lietuvių tautos brandai ir pažangai. Ši aplinkybė ir lėmė, kad tarp katalikų inteligentų neatsirado nė vieno, nors kiek priartėjusio prie Zauerveino. Išimtis – Basanavičius, bet matyt tik dėl to, kad tikybės atžvilgiu buvo nešališkas.

Tam tikras intelektualinis ir dvasinis kurtumas? Kita vertus, suprantu, kad žmones reikia įvertinti ne pagal tai, ko jie nepadarė, bet pagal nuveiktus darbus.

Taip, tikro ar apsimestinio kurtumo būta. Galbūt trūko nusiteikimo ar pasirengimo patiems parodyti palankumo ženklų lietuvininkams ir lietuviams taip atsidavusio bei nusipelnusio žmogaus asmenybei. O Zauerveinas buvo labai jautrus. Nieko labai arti savęs neprisleido, širdies neatvėrė. Pakako sykį Vydūnui pasakyti vos porą neatšargių žodžių, ir jų santykiai ilgam atvėso.

Kas tai per žodžiai, kurie turėjo padarinių ne tik tarp šių dviejų asmenybių, bet, atrodo, ir visai lietuvių kultūrai?

Lankydamasis Tilžėje Zauerveinas eidavo prie mokyklos, kad po pamokų pasitiktų Vydūną. Tada kartu ilgai vaikštinėdavo po Jokūbinės parką ir kalbėdavosi įvairiomis, aišku, aukštomis temomis. Vieną kartą Vydūnui netyčia išsprūdo, kad jam laikas būtų ir pavalgyti... Zauerveinas labai jautriai sureagavo: suprask, tau žemiški dalykai pirmiau negu dvasiniai?... Taip ir išsispyrė.

Opus buvo ir Vydūnas. Kartą Zauerveinas parašė pastabą dėl vieno Vydūno lietuviško eilėraščio – kaip poetas poetui. Vydūnas jam atsakė angliškai rašytu laiškeliu ir ilgam nutilo. Tik paskutiniams Zauerveino gyvenimo metais vėl atsinaujino jūdvių atsargi korespondencija.

Tokios subtilios asmenybės. Bet gal pernelyg didelis jautrumas kartais ir trukdo?

Zauerveiną nuolat ir grubiausiai būdais persekiojo vokiečių nacionalistai, valdančiųjų partijų ideologai, sekė kaizerio slaptoji policija, ir toks spaudimas neliko be pėdsakų. Vengdamas politinio susidorojimo, įprato būti atsargus ir įtarus, kartais – net perdėtai. Juk nuolat įžeidinėjamas ir pats nejuociom tampa opus. Per rinkimus į Vokietijos reichstagą Zauerveinas surinko per mažai balsų, todėl ne juokais supyko ant lietuvių. Nerinkote manęs į reichstagą, tai žinokitės... Nekelsiu pas lietuvininkus kojos. Ir nekėlė. Po 1898 m. Mažojoje Lietuvoje pralaimėtų rinkimų daugiau dirbo sorbams ir norvegams, vėliau apsigyveno Norvegijoje ir joje mirė. Į Gronau buvo atvežtas palaidoti, o smegenis, kaip sakiau, atiteko Karaliaučiaus patalogoanatomams.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Pabaiga. Pradžia 2007 m.
Nr. 22

Pirmieji mokslo premijos užsienio lietuviams laureatai filosofas prof. Algis Mickūnas (Ohajo universitetas, JAV), aviacinės ir kosminės inžinerijos specialistas prof. Rimas Vaičaitis (Kolumbijos universitetas, JAV) ir branduolio fizikos specialistas dr. Danas Ridikas (Prancūzijos atominės energetikos komisariato CEA mokslo darbuotojas) per mokslo premijų skyrimo ceremoniją turėjo progos supažindinti su savo darbais. Šioje publikacijos dalyje pateikiame Algio Mickūno ir Dano Ridiko mintis.

Ant Sokrato kelių

Kaip humanitarinių mokslų atstovas gimęs Lietuvoje, bet „užaugęs ant Sokrato kelių“ filosofas Algis Mickūnas jautė pareigą kalbėti apie pasaulio ir Lietuvos reikalus. Jis kvietė jaunimą nebijoti autoritetų, išdrįsti juos klausinėti ir stengtis toliau plėtoti jų mintis. Reikia būti kritiškiems, bet ne vien neigiant, nes kritika naudinga tik tada, jeigu mūsų mąstymą pakelia į aukštesnę pakopą.

Apskritai Lietuvoje labai svarbu kelti žmonių ūpą, toliau plėtojti mintį A. Mickūnas, nes žmonės dažnai mato tik tamsiąją gyvenimo pusę, jiems stinga sveiko optimizmo. Šia prasme lietuviai tarsi sektų Antanu Maceina, kuris yra rašęs, kad filosofija turi tris pagrindus: smalsumą, abejonę ir kančią. Blogiausia, kad panirę į pesimizmą lietuviai iš jo taip ir neįstengia išsivaduoti, taigi labiausiai pavirtina trečiąjį Maceinos pastebėjimą filosofijos pagrinda, nors iš tautinės prigimties ir praeities lietuviai yra labai džiaugsmingi žmonės. Bent Mickūnas kartu pastebi, kad mums tarsi nepatogu atvirai reikšti savo jausmus, juolab viešai džiaugtis. Todėl grįždamas į Lietuvą pats A. Mickūnas stengiasi būti linksmas, džiaugsmingas, mėgina išjudinti jaunimą, pabrėždamas, kad jis, profesorius, ir esąs tikras lietuvių kaimiečio tipas, išsaugojęs savo tikrąją prigimtį, optimizmą ir teigiamas gyvenimo nuostatas.

Būtina išjudinti jaunimo mąstymą, jam atverti kitus pasaulius, nes tai ir esanti humanitarinių mokslų priedermė – kuo plačiau atverti savąsias duris, pažvelgti, kaip kiti gyvena ir tuo pažinimu praturtėti. Kartais labai sveika po valso pašokti salšą. Panašiai ir protinėje veikloje kartais naudinga išmokyti mąstyti kiek kitaip. Kartais neprošal pamėginti įsijausti į budisto ir dzenbudisto pasaulį, nes tada supranti, kad pasaulį galima suvokti visai kitaip, daug plačiau negu gyvenant vien savo įprastoje aplinkoje. Taigi šiuo pasaulio pažinimu A. Mickūnas ir tvirtino jaučias savo pareigą praturtinti Lietuvos jaunimą.

Gal ir nėra lengva įsivaizduoti profesorių šokant sirtakį, kurį gal kada jaunystėje ir šoko Sokratas, bet salša – taip, tuo jaunatviškumu Algis Mickūnas ir žavi. Taip pat ir tu, kad žinios profesoriui

Mokslo premijos užsienio lietuviams laureatų pagerbimas; priekyje iš kairės – prof. Algis Mickūnas

Būti Lietuvos dalele (3)

netampa atskirtimi nuo daugybės „paprastų mirtingųjų“, kurie neturėjo laimės bent pasėdėti ant Sokrato kelių. Gal tai ir yra tikroji išmintis.

Dirba CEA „Saclay“ centre

Danui Ridikui laimingas skaičius yra 13: prieš tiek metų jis gavo pirmąjį diplomą, o štai šiomet jau

yra tarp apdovanotų mokslo premija užsienio lietuvių.

Vytauto Didžiojo universitete, kur D. Ridikas studijavo fiziką, jo bakalauro diplominio darbo vadovas buvo prof. Kęstutis Makariūnas. Jis dalyvavo savo buvusio diplomanto pagerbime, pasveikino išeikdamas gėlių puokštę. 1996 m. D. Ridikas apsigynė magistro diplomą Bergeno universitete Norvegijoje. Be-

veik metus dirbo Nilso Boro institute Danijoje, išvyko į Prancūziją, kur kartu buvo ir doktorantas, ir įgijo antrąjį magistro laipsnį (studijavo Prancūzijoje ir Vengrijoje).

Šis antrasis magistro laipsnis siejosi ir su Lietuva. Kartu su Lietuvos radiacinės saugos instituto specialistais D. Ridikas atliko studiją apie radono dujų matavimą D. Ridiko gimtojo Pakruojo rajono namuose ir mokyklose.

Prancūzijoje lietuvis dirbo organizuojant radioaktyviųjų jonų pluoštelių gamybą, taip pat atliko ir su branduoliniomis atliekomis susijusius darbus. 2000 m. po doktorantūros gavo darbą Prancūzijos atominės energetikos komisariate CEA; ten nuo 2005 m. yra skyriaus vedėjas.

Kuo užsiima šiame komisariate mūsų tautietis? Dirba fundamentinių tyrimų srityje. Komisariatas įsteigtas 1945 m. gynybos tikslais. Jo įkūrimas siejasi su Pjero ir Marijos Kiuri vardais. Komisariate dirbama keturiomis kryptimis – saugumo, t. y. gynybos (civilinės ir karinės), energijos (ne vien branduolio, bet ir daug platesne prasme), technologijų ir fundamentinio mokslo. Komisariate dirba apie 15 tūkst. darbuotojų. Įvairiose Prancūzijos vietose yra 9 centrai, o pagrindiniai du: vienas – Saclay centras netoli Paryžiaus (dirba 6 tūkst. darbuotojų), antras – didžiausias pagal plotą yra Pietų Prancūzijoje Kadaraše (Cadarahe). Ten ir bus pradėtas statyti termobranduolinis reaktorius ITER (*International Tokamak Experimental Reactor*), kurio kūrimui sutelkti kone viso pasaulio mokslininkai.

Tai štai mūsų tautietis D. Ridikas dirba Saclay centre. Jo skyrius užsiima tiek eksperimentais, tiek modeliaavimu. Mėginama suprasti, kaip neutronai, protonai ir fotonai sąveikauja su branduoliais. Ištirtą informaciją D. Ridiko skyrius pateikia pritaikymo tikslams.

Tyrė ir polonio susidarymo schemą

Savo pranešime D. Ridikas pasistengė pristatyti tuos savo veiklos dalykus, kurie tiesiogiai siejasi su Lietuva. Viename projekte teko modeliuoti mokslinių tyrimų reaktorių, atlikti skerspjuvių matavimus ir spręsti branduolinių atliekų problemą. Eksperimentuose buvo naudojamos dalijimosi kameros, alfa ir gama spektroskopijos. Pirmas darbas, kuriame buvo ir lietuvių indėlis – tai Povilo Goberio, Vilniaus universiteto absolvento, 6 mėn. dirbusio D. Ridiko skyriuje. Jis charakterizavo neutronų srautus reaktoriuje.

24 mėn. Saclay centre praleido Rita Plukienė, dirbanti aukštos temperatūros reaktorių modeliavimo srityje. Įdomu, kad reaktoriaus veikla grindžiama visai naujo tipo branduoliniu kuru – mažomis dalelėmis, pagamintomis iš praturtinto urano ar plutonio. Modeliuose lietuvių mokslininkė tyrinėjo labai didelius reaktorių (8 m aukščio), kuriuose teko sumodeliuoti tūkstančius iki 300 mikrometrų dydžio pačių elementariausių kuro elementų. Ši tema buvo R. Plukienės daktaro disertacijos Vytauto Didžiojo universitete ir Fizikos institute pagrindas.

Visus jaudina branduolinių atliekų saugojimo problema. D. Ridikas su bendradarbiais bando metodiką, kaip tuos atitarnavusius mokslinius reaktorių išmontuoti, atliekas išskirstyti į aukšto, vidutinio ir žemo aktyvumo zonas. Paskui atliekos nukreipiamos tolesniam saugojimui. Ši metodika pritaikyta Dariaus Ančiaus doktorantūros darbe *RBMK-1500 reaktoriaus grafito radionuklidinės sudėties evoliucija*, kuriame modeliuotas Ignalinos AE RBMK-1500 reaktorius. Tai 7 m aukščio ir 12 m skerspjuvio reaktorius ir visi kuro kanalai (jų yra 1661). Studijoje eksperimentiškai išanalizuoti ir grafito mėginiai, siekiant charakterizuoti susidarancias atliekas. Šiame darbe nagrinėjamos medžiagų evoliucijos neutronų sraute problemos, plėtojami radioaktyviųjų atliekų radiacinio charakterizavimo metodai, prognozuojama galimų saugojimo technologi-

Švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė su laureatais – prof. Algium Mickūnu, prof. Rimu Vaičaičiu ir dr. Danu Ridiku

Prof. Algis Mickūnas su gerbėjais; iš dešinės – dr. Algimantas Juozapavičius ir Lietuvos mokslų akademijos leidyklos direktorė Giedrė Kadžiulytė

Dr. Dano Ridiko skaidrėse – grandioziniai pasaulio fizikų projektai

Japonijoje Ramiojo vandenyno pakrantėje, kur statomas didžiausias pasaulyje branduolinių tyrimų centras, virš fizikų galvų plevėsuoja įvairių šalių vėliavos; už dr. Dano Ridiko – Lietuvos trispalvė

Daną Ridiką su premija pasveikino tėvelis Juozapas Ridikas ir brolis Aidas iš Klovainių kaimo Pakruojo rajone

jų radiacinė sauga. Šia tema D. Ancius apsigynė daktaro disertaciją Vytauto Didžiojo universitete ir Fizikos institute.

D. Ridiko skyriuje tiriama taip pat fotonų sąveika su medžiaga. Pavyko rasti ir praktiniam pritaikymui tinkamus pasiūlymus. Paaikškėjo, kad radioaktyvias atliekas charakterizuoti galima ir neatidarant konteinerių, kur jos laikomos.

Antras pritaikymas: naudojant tokią technologiją galima aptikti nelegaliai per valstybės sieną gabenamas branduolines medžiagas. Tuose darbuose taip pat esama Lietuvos fizikų įnašo. Imantė Raškinytė 12 mėn. dirbo Saclay ir modeliavo fotobranduolines reakcijas. Ji pratęsė jau egzistuojančias duomenų bazes iki aukštesnių energijų.

Eksperimentinius tyrimus neutronų sąveikos su medžiaga D. Ridiko grupės fizikai atlieka Belgijos mokslinių tyrimų centre (Geel) ir CERN'e netoli Ženevos. 12 mėn. Saclay praleido Artūras Plukis, jis kartsykiais atlikdavo ir eksperimentus CERN'e.

Vienas tokių darbų buvo atsidūręs kone viso pasaulio žiniasklaidos akiratyje. Kaip žinia, Londone mirė buvęs Rusijos žvalgybininkas Aleksandras Litvinenka, nuuodytas radioaktyviuoju poloniu. Tai štai D. Ridiko grupės fizikams ir teko tirti susidarymo iš bismuto schemą, bandymus atliekant aukšto neutronų srautų reaktoriuje Grenoblyje.

Kur neutronai įgyja pagreitį

Galiausiai vienas paskutiniųjų projektų, ties kuriuo tenka dirbti – aukšto intensyvumo neutronų gamybos technologija. Naudojamasi greitintuvais: aukštų energijų protonai sąveikauja su skysto švino-bismuto taikiniu. D. Ridiko grupei teko charakterizuoti neutronus aukštos temperatūros skysto metalo tir-

pinyje. Šiuo metu Saclay dirba Gediminas Stankūnas, iš Vytauto Didžiojo universiteto, kuris 12 mėn. praleis prie šios tematikos darbo, iš kurio ginsis ir daktaro disertaciją.

D. Ridiko grupei pavyko į vieną europinį projektą įtraukti ir Fizikos institutą Vilniuje. Tai EURISOLDS projektas, grindžiamas radioaktyviųjų jonų pluoštelių optimizavimu. Principas toks: aukštų energijų protonams sąveikaujant su skystu gyvsidabriu, antriniai neutronai sukuria skilimo reakcijas urane. Šiuos gautus radioaktyviųjų jonų pluoštelių (skilimo produktus) ir siekiama optimizuoti. Kadangi D. Ridiko grupė šiame projekte koordinuoja keletą, kaip jis sako, darbinį paketų, t. y. vadovauja tam tikrų temų darbams,

tai pavyko įtraukti ir Fizikos institutą kaip oficialų projekto partnerį. Šis projektas tęsis ketverius metus.

D. Ridikas neslepia, kad jam pačiam kaip užsienio lietuviui gautoji mokslo premija buvo labai netikėta, tad jis pats sakosi pradėjęs mąstyti, ką tokio ypatingo yra nuveikęs. Kai pradėjo vykdytus projektus dėl šios priežasties, paaikškėjo, kad išties lyg ir nemažai spėjo padaryti.

Pamėgino suskaičiuoti, kiek jaunų mokslininkų jo iniciatyva lankėsi ir padirbėjo Prancūzijoje per tuos septynerius metus, kai D. Ridikas įsidarbino Prancūzijos branduolinės energetikos komisariato CEA. Kasmet bent po vieną lietuvių buvo galima išvysti Saclay tyrimų cente. Vieni jų gavo stipendi-

jas pagal NATO mokslui skirtas programas, kiti – iš pačios D. Ridiko vadovaujamos laboratorijos, buvo finansuojami ir Prancūzijos branduolinės energetikos komisariato Tarptautinių santykių departamento. Kai kurių Lietuvos jaunų mokslininkų stažuotes rėmė tiesiogiai Prancūzijos užsienio reikalų ministerija, kitus dvišalius projektus finansavo tiek Lietuva, tiek Prancūzija (pagal dvišalių susitarimų programą *Gilbert*). O paskutinis yra finansuojamas iš ES lėšų.

Per pastaruosius penkerius metus kartu su Lietuvos mokslininkais D. Ridikas skaitė pranešimus 12 mokslinių konferencijų, išspausdino 15 straipsnių užsienio žurnaluose. Labai geras pagrindas, padedantis

plėtoti Prancūzijos branduolinės energetikos komisariato CEA ir Lietuvos mokslo ryšius.

Didesnis ir už CERN'ą

Savo pranešimą D. Ridikas pabaigė įdomia detale. Tuo metu, kai gavo žinią, kad Lietuvoje jam skirta mokslo premija, jis lankėsi Japonijoje. Apie tai sužinojo simbolinėje vietoje: Ramiojo vandenyno pakrantėje, kur puikūs paplūdimiai, bet ne dėl jų ten buvo susirinkę įvairių šalių fizikai. Ten yra vykdomas tikras ateities projektas, gal net didesnis už CERN'ą. Japonai naudos labai galingus dalelių greitintuvus, įvairias taikinių technologijas, bus studijuojamas ir toliau plėtojamas fundamentinis tiek branduolio, tiek elementariųjų dalelių (pavyzdžiui, neutrinių) fizikos mokslas, labai svarbus bus ir taikomasis tų darbų pobūdis. Bus toliau vykdomi ir tobulinami įvairių medžiagų tyrimai, taip pat tęsiami branduolinių atliekų tvarkymo darbai. Šiuo metu jau statomas šis nepaprastai brangus objektas. Tikriausiai jame atsiras vietos ir Lietuvos fizikams.

D. Ridikas parodė skaidres, kuriose skysto gyvsidabrio taikinyje sąveikauja su aukšto energijos ir aukšto intensyvumo protonų pluošteliu. Pranešėjas pabrėžė, kad japonai ne tik patys mėgsta fotografuoti, bet ir kitiems leidžia tai daryti savo centruose. Daug sakantis faktas.

Savo pranešimą D. Ridikas baigė nuotrauka, kurioje už jo matome iškeltą Lietuvos vėliavą. Ant aukščiausio branduolinių tyrimų pastato Ramiojo vandenyno pakrantėje kartu stovi įvairių šalių mokslininkai su savo vėliavomis. Mums pasirodė, kad Lietuvos trispalvė plevėsavo aukščiau už kitas vėliavas.

Dr. Daną Ridiką pasveikino jo bakalauro darbo vadovas prof. Kęstutis Makariūnas, Lietuvos MA prezidentas akad. Zenonas Rokus Rudzikas bei švietimo ir mokslo ministrė Roma Žakaitienė

Gediminas Zemlickas

Prasminga devynių dešimčių metų sukaktis

Prof. Arnoldas PIROČKINAS

Kas yra kiek susipažinęs su Šventuoju Raštu, jo Senuoju Testamentu, kuris bendras krikščionims ir žydams, gal bus atkreipęs akis į vadinamąjį Psalmyną, arba Psalmių knygą (hebrajų kalba *Tchilim – Šlovės psalmės*). Psalmyno 90-ojoje psalmėje sakoma: „Gyvename septynias dešimtis metų, o jei tvirtesni – galbūt aštuonias.“ Taigi anais tolimesiais laikais, kai buvo kuriamos psalmės (didelės jų dalies autoriu laikomas Izraelio karalius Dovydas, gyvenęs apie 1042–972 m. pr. Kr.), tokia buvo suvokiama žmogaus gyvenimo norma. Per tris tūkstančius metų šis limitas ne kažin kiek padidėjo, bet šiandien aštuoniasdešimt metų nekelia nuostabos, nors, tiesą sakant, ne kiekvienas jų sulaukia. Didensį įspūdimus daro devynios dešimtys ar tuo labiau šimtas metų, ypač jei žmogus tokiam amžiui nėra praradęs dvasinių ir fizinių jėgų.

2008 m. sausio 31 d. vertą pasigėrėjimo devynių dešimčių metų sukaktį švęs istorikas Solomonas Atamukas. Sveikindami jį su šiuo iškilium gimtadieniu, pirmiausia priminkime skaitytojams, kad prieš dešimtį metų, kai jau baigėsi minėta aukščiausia biblinė amžiaus riba, jubiliasas įstengė pateikti mūsų visuomenei kapitalinį veikalą *Lietuvos žydų kelias*. Nuo XIV a. iki XX a. pabaigos (Vilnius: Alma littera, 1998, 431 p.). Šios įspūdingos monografijos vertė ir aktualumą rodo tas faktas, kad Lietuvoje išėjo dar du leidimai (2001 ir 2000 m.), o 2000 m. Konstante (Vokietija) išleistas jos kiek sutrumpintas variantas vokiečių kalba. Veikalas Lietuvoje, Izraelyje, JAV, Kanadoje, Vokietijoje ir kitose šalyse sulaukė gausių recenzentų palankaus dėmesio bei pripažinimo. Visa kita, kas jo paskelbta 1958–1984 m. dėstant Vilniaus aukštojoje partinėje mokykloje ir dirbant Istorijos institute, pasiekus vertybių matams ir mastams, vargu ar paties autoriaus šiandien kiek vertinama kaip išliekamąją vertę turinti mokslinė produkcija. Tik knygutė *Žydai Lietuvoje. XIV–XX amžiai* (Vilnius: AB Lithuanus, 1990, 144 p.) ženklina, kad S. Atamukas dar iki Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo pasuko vaisingo mokslo keliu. Paskui prireikė dar aštuonerių įtempto darbo ir gilaus mąstymo metų, kad pasirodytų jo veikalas, drąsiai statytinas prie kitų išskirtinės vertės Lietuvos istorijos studijų, kurių tikriausiai nebūtume sulaukę, jei mūsų šalis nebūtų ryžtingai pasukusi plačias tyrinėjimų perspektyvas atveriančia kryptimi.

Ryždamasis atsidėti Lietuvos žydų istorijai, S. Atamukas parodė labai didelę pilietinę drąsą, brandų visuomeninio poreikio suvokimą, net asmeninį pasiukojimą. Juk iš ankstesnio darbo jam

buvo aiškių aiškiausia, jog epochinės, kupinas vidinių prieštaravimų temas ilgus metus nagrinėja grupės istorikų ir kitų sričių specialistų. Vyksta simpoziumai ir konferencijos. Pagaliau parengus pirmąjį medžiagos apibendrinimą, tekstas svarstomas kokiame mokslinės įstaigos skyriuje. Tokios įprastinės procedūros S. Atamuko pasirinkta tema negalėjo tikėtis nei žydų, nei lietuvių bendruomenėse. Tuo tarpu medžiagos vis daugėjo, problemų kaupėsi, nuomonių priešingumas gilėjo, o bent apytikro jų sprendimo nebuvo kam padaryti. Tad S. Atamukas užsimojo kuo išsamiau supažindinti lietuvius su ilgamečių jų bendro gyvenimo dalininkų – žydų istorija ir nutiesti, kad ir, deja,

bendrumą: „Duomenys apie lietuvių–žydų ir žydų–lietuvių kasdienius santykius buitėje ir apie jų kultūrinius bei dvasinius santykius rodo, kad abi tautos patyrė daug vienuodų skriaudų“ (p. 70; visur cituojama iš trečiojo leidimo). Šis sakinyss aprėpia labai didelę ir ypač sudėtingą problemą. Teisingas ir išsamus jos sprendimas bene būtų tas raktas, kuris atvertų duris į skendinčias prieblandoje voratinklių aptrauktas abiejų tautų santykių erdves. Pro tas duris įleistoje šviesoje dalykai, kurie mus glumina, įgautų kitus kontūrus.

Pasakymas, kad abi tautos patyrė „daug vienuodų skriaudų“, teisingas ta prasme, kad abi tautos kentė bendrą sunkų likimą. Tačiau bendra

ne visada yra tapatu. Kas buvo bendra abiem tautoms? Ogi tai, kad ir lietuviai, likę be aukštųjų sluoksnių, ir žydai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje tapo dviem ekonomiškai, teisiškai ir dvasiškai engiamais sluoksniais, priklausančiais nuo engėjų įgeidžių ir valios. Ypač išskirtinai baisi buvo Lietuvos baudžiauninkų lažininkų dalis: po baudžios įsigalėjimo jie iš esmės nesiskyrė nuo senovės Romos ar XVII–XIX a. Ameriką kolonizavusių europiečių plantatorių iš Afrikos suvežtų juodaodžių vergų. Čia ne vieta išsamiau kalbėti apie Lietuvos valstiečių virtimą nužmogintais baudžiauninkais. Šiaip ar taip, po vadinamosios Valakų reformos XVI a. antrojoje pusėje iki baudžios panaikinimo 1861 m. poeto Antano Miškinio eilėrašcio *Lietuva!* žodžiais tarant, „Vargus jie ėjo keliais, / Kaip Vilniuje Kalvarijas“. Reikia tik stebėtis, kad vis dėlto šioje vargų nukamuotoje masėje rasdavosi šviesių, nuvokių ir kūrybingų asmenybių, gebančių atjausti svetimą skausmą ir ištiesti ranką į nelaimę patekusiam žmogui. Šią mūsų mintį kiekvienam patvirtins didelė lietuvių tautosaka – liaudies dainų šėdėvrai, kilnios pasakos, išminties kupinos patarlės. Mįslė, kaip gimdavo beteisiško gyvenimo liūnuose tokie iškilios dvasios kūriniai, tegul sprendžia socialinės psichologijos specialistai.

smarkiai pavėlavus, lieptą tarp abiejų tautų. Na, o kad tas lieptas išėjo platesnis ir ilgesnis – pasiekė tarptautinius krantus, argi dėlto galima kaltinti autorių?

Labai griežtas S. Atamuko veikalo *Lietuvos žydų kelias* vertintojas ras dėl ko pasiraudyti, pamurmėti, o gal ir užsipulti. Žinomas daiktas: kad ir be kailio liksi, – visiems neįtiksi. Tačiau ar daug rasime stambių mokslinių darbų nekeliančių abejonių dėl vieno ar kito dalyko, šio ar tokio sprendimo. Visai natūralu, kad nė S. Atamukas neįstengė vienodai išsamiai ir pagrįstai aprėpti visų problemų. Tačiau ir tai, kas jo ne iki galo išnagrinėta, yra vertinga, – duoda akstiną kitiems istorikams ir neistorikams tęsti tyrimą, kaupti papildomas medžiagas ir jos pagrindu pateikti naujesnes, tikslesnes abiejų tautų istorijos bendrybių ar skirtibių interpretacijas. Vargu ar rimtas mokslininkas, branginantis tiriamąjį dalyką labiau negu savo asmenines ambicijas, galėtų jausti skriaudą, jei kitas jaunesnis tyrėjas, tarsi palypėjęs ant pirmo pečių, plėtotų jo tezę tolyn, kurtų naujas versijas. Tokių galimybių teikia ir S. Atamuko veikalas.

Kaip tokios galimybės pavyzdį čia norėtu nurodyti vieną S. Atamuko tarp kitko mestą teiginį apie lietuvių ir žydų patirtų skriaudų

Knygos autorius
Solomonas Atamukas

pastangų jį išgelbėti, buvo sudegintas Vilniaus katedros aikštėje. Lietuvoje inkvizicijos laužai apskritai buvo labai retas dalykas.

Valdantieji šalies sluoksniai, naudodamiesi žydų paslaugomis, veidmainiškai kaltino juos valstiečių skriaudimu. Tai ypač išryškėjo jau Lietuvai atsidūrus Rusijos imperijos sudėtyje, 1817 m. gruodžio 1 d. – 1818 m. sausio 10 d. Vilniuje vykusioje gubernijos bajorų seimelio sesijoje. Dėl konservatyvių bajorų pasipriešinimo ir caro valdžios uždraudimo nepavykus priimti nutarimo, siūlančio panaikinti baudžią, seimeliui teko pasitenkinti santūriu memorialu, kuriuo valdžia buvo, be kita ko, skatinama neleisti žydams išnaudoti valstiečių ir miestelėnų, tarsi žydai būtų pagrindiniai ir vieningieji šių sluoksnių išnaudotojai. Iš tikrųjų jie buvo tik bajorų ir dvasininkų parankiniai išnaudavimo reikale. Žydų ujmą skatino taip pat krikščionių dvasininkai, plačiai leidę kalbas, kad žydai esą kalti dėl Kristaus nužudymo.

Nesileidžiant į po XVI a. susiklosčiusią engimo sistemą, galima sakyti, kad ir valstiečiai, ir žydai priklausė engiamiems sluoksniams, bet jų padėtis nebuvo visai tolygi.

Valstiečiai, ypač jų daugumą sudarantys baudžiauninkai-lažininkai, neturėdami asmens laisvės, priklausydami agrarinėms bendruomenėms, gyveno labai izoliuotai ir uždarai. Jų pasaulis beveik išimtinai tilpo parapijos plote. Ilgametis uždarumas, priklausymas vienam dvarui formavo jų svetimumą, net priešišumą apskritai visiems „ne saviems“ žmonėms, netgi tiems paties savo tautiečiams ir tikėjimo bendrams. Tas bruožas išliko lietuvių tautos charakteryje net ir praėjus šimtui metų nuo baudžios panaikinimo. Tuo atžvilgiu įsidėtiną lietuvių rašytojo Stasio Santvaro (1902–1991) emigracijoje, kur, rodos, tokia savaimė suprantama reikmė lietuviui glaustis prie lietuvių, prasiveržusi nuoskauda: „[...] jeigu ne savas, tai beveik ir ne žmogus“ (Juškaitis J. *Lyra ant gluosnio*. 1998, p. 229). Šis svetimumas ir nepasitikėjimas jausmas tam tikromis aplinkybėmis, ypač pakurstomas suinteresuotų pašalinių jėgų, yra nuvedęs kuriuos ne kuriuos lietuvius apgailėtinais keliais.

Savo ruožtu žydai Lietuvoje, kaip ir daugelyje pasaulio šalių, bu-

vo izoliuoti. Tačiau jų izoliacija skyrėsi nuo valstiečių uždarumo. Gyvenimas miestuose ir miesteliuose, vertimasis prekyba, amatais ir laisvosiomis profesijomis, teisė keliauti ir keisti gyvenamąją vietą vertė juos bendrauti su įvairių tautų ir tikėjimų žmonėmis. Pagaliau jiems liko ekonominio ir kultūrinio-dvasinio ryšio su kitų šalių žydais galimybė. Ryšio su savo aplinkos žydais visą laiką nenutraukė valdančiųjų sluoksnių atstovai. Be jų tarpininkavimo šie negalėjo sėkmingai engti savo valstiečių. Tad žydai užėmė lyg ir tarpinę padėtį: jie buvo niekinami, bet kartu nesutapatinami su žemiausioje engimo pakopoje atsidūrusiais valstiečiais.

Ko gero, tokia tarpinė padėtis formavo dvilypį žydų tautos charakterį, kurį rusų filosofas Nikolajus Berdiajevas (1874–1948) yra taip nusakęs: „Žydų tauta yra poliariinių priešingumų tauta – joje aukščiausi bruožai sujungti su žemiausiais – socialinio teisingumo troškimas su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu“ (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suvokti, kodėl tiek daug žydų nuėjo su komunistais: labai kilnių nusiteikimų jų dalis patikėjo, kad komunizmas realiuose socialiniuose troškimuose su pasipelnymo ir uždabiavimo polinkiu (Nikolaj Berdiajev. *Krikščionybė ir antisemitizmas / Apžvalga*, 1938, Nr. 29, p. 7). Turėdami šį nusakymą prieš akis, galėtume suv

braižoje *Knygos kultūros karininkas* (Vilnius, 2004, p. 149) – nuotrauka Širvintų žydės Libos Miednikienės, už nuopelnus Lietuvai 1920–1923 m. apdovanotos antros rūšies trečio laipsnio Vyčio kryžiaus ordinu. Ne vienas žydas yra atidavęs gyvybę už Lietuvos laisvę. Pareiga Tėvynei reikalavo aukų ir vėliau, kai, liovusis kovoms fronte, dar ilgai ne kartą reikėjo atremti lenkų išpuolius, pažėdžiančius demarkacinę liniją. 1923 m. kovo 19 d., gindamas nuo įsiveržusių lenkų Lietuvos teritoriją, kartu su kitais liniją saugojusiais kariais žuvo tauragiškis Motelis Kacas. Po mirties už parodytą didvyriškumą jis taip pat apdovanotas Vyčio kryžiumi (žr. *Apžvalga*, 1938, Nr. 7, p. 3; straipsnis ir nuotrauka perspausdintos iš *Kario* žurnalo).

Valstybiškai mažančių žydų nevengta dalyvauti patriotinėse lietuvių organizacijose, pavyzdžiui, Lietuvos šaulių sąjungoje. Žurnalas *Trimitas* (1929, Nr. 14, p. 230), kartais gana šurkščiai pasisakęs prieš žydų verslininkus, išspausdino Sedos vaistininko Jono Messie nuotrauką su plačiu paaiškinimu, kaip jis, 1923 m. tapęs šaulių būrio valdybos pirmininku, pasitelkęs miestelio inteligentus, atgaivino ir išplėtojo organizacijos veiklą. Tas pats *Trimitas* (1929, Nr. 23, p. 379) rašė apie tų metų gegužės 30 d. Kauno miesto sode įvykusį bendrą lietuvių ir žydų meno kolektyvų koncertą, kurio pelnas buvo skiriamas Vytauto Didžiojo paminklo statybai. Lietuvos jaunlietuvių organizacijos leidžiamas žurnalas *Jaunoji karta* (1934, Nr. 26, p. 412), aprašydamas Raseiniuose įvykusias išskilmes Vinco Grybo sukurto paminklo *Žemaitis* atidengimo progą, nurodė, kad raseiniškiai žydai surinko paminklui pastatyti 4 tūkst. litų. Žydai ypač mielai savo aukomis talkino lietuvių įkurtai Vilniaus vadavimo sąjungai (veikė 1925–1938 m.) ir 1935 m. įsteigtam Ginklų fondui.

Taigi Lazdijuose paskelbtas pareiškimas „visais politiniais rūpesniais karštai prijuočiame Lietuvos Tautai“ nebuvo tuščia deklaracija, bet tos dalies žydų, kuriems rūpėjo ne pasipelnymas, garbingai vykdytas išpareigojimas bendrai abiejų tautų tėvynei – Lietuvai.

Tačiau grįžkime prie S. Atamuko veikalo. Neperdedant derėtų sakyti, kad ir jis yra atsiradęs iš kilnių paskatų pasitarnauti Lietuvos žmonėms jaučiant su jais intymų ryšį. Juk autorius, palikęs 1990 m. mūsų šalį, turi Izraelyje užtikrintą ir ramią būdą, galėjo ir gali ramiai leisti savo dienas. Pagaliau, trokšdamas šiek tiek ar tokios garbės, net uždarbio, lengviausiai tuos tikslus pasiektų, jei parašytų Lietuvos žydų istoriją ivrito, anglų ir net rusų kalba... O jis vis dėlto rašo knygą lietuviškai ir leidžia Lietuvoje. Kai pradėdi atidžiau svarstyti, širdis prisipildo nuoširdaus dėkingumo šiam žmogui.

S. Atamuko veikalas didžiai vertingas ne vien pateikiama gausia medžiaga apie konkrečius lietuvių ir žydų tautų bendravimo atvejus ilgą laiką istorijos būvyje. Jis brangintinas ir tuo, kad įsakmiai skatina mus eiti prie santykių giluminių ištakų. Tai ilgas ir sudėtingas kelias, bet neišvengiamas, jei norime artėti prie istorinės tiesos. Jos negali užstoti šio ar tokie dviejų tautų santykių epizodai. Tas žengimas ne tik į platumas, bet ir gilumas bus kartu amžinas ženklas, kad gerbiama Solomonas Atamukas, šio kelio pradininkas, lieka neužmirštas.

Solvita LABANAUSKIENĖ Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centro jaunesnioji mokslo darbuotoja

Tryliktasis *Terminologijos* numeris pirmą kartą išleistas nauju formatu. Užsienio nariais, kurie ne vieną dešimtmetį bendradarbiauja su Lietuvių kalbos instituto Terminologijos centru, dalyvauja terminologų rengiamose konferencijose, kvalifikaciniuose kursuose, dar papildyta redaktorių kolegija. 2006 m. *Terminologija* yra ypatingas, tarptautinį lygmenį pasiekęs žurnalas – straipsniai pateikiami trimis (lietuvių, anglų, rusų) kalbomis.

Skyriuje *Terminologija ir dabartis* yra moksliniai trijų užsienio šalių svečių straipsniai. Balstogės universiteto profesorius Sergiuszas Griniewiczzius rašo apie *Terminologiją globalizacijos eroje* (p. 10–16): XXI a. iškyla terminijos problema, kurios priežastis – mokslo ir technologijų naujovių gausa. Autoriaus požiūriu, vienas iš opiausių klausimų – rasti veiksmingų tarptautinio bendradarbiavimo būdų. Tai būtų: dirbtinės tarptautinės kalbos sukūrimas, mašininis vertimas ir vienos iš labiausiai tarp vartotojų paplitusios kalbos pasirinkimas kaip tarptautinės. Atkreipiamas dėmesys ir į mažasias tautines kalbas, jų išsaugojimą. Ieškoma giminingų kalbų konvergencinės plėtros galimybių.

Temos apie bendradarbiavimą daugiakalbėje Europos Sąjungos visuomenėje tąsa – *Terminologijos standartai tarptautinės terminų duomenų bazės derinimo aspektu* (p. 17–32) – Latvijos mokslininkų – akad. Valentinos Skujiņos, prof. Jurio Borzovo, dr. Ilzės Irēnos Ilziņas, doktoranto Andrejaus Vasiljevo – straipsnis. Autoriai rašo apie terminologijos darbo metodologiją tarptautiniu mastu. Šiuolaikinėmis technologijomis priemonėmis nesunku įgyvendinti siekiamą tikslą, kuriant visuotinę elektroninę Europos terminų banką internete – *EuroTermBank*. Kad terminai būtų standartizuojami ir būtų sukurta daugiakalbė duomenų bazė, reikia tarptautinio derinimo.

Trys Maskvos Levo Tolstojaus kalbų ir kultūrų instituto prorektoriaus Sergiejaus Šelovo požiūriai į nomenklatūrinius vienetų nagrinėjami straipsnyje *Nomenklatūra versus terminija* (p. 33–47). Terminija ir nomenklatūra laikomos didžiąja specialiosios kalbos dalimi, todėl peržvelgiamos įvairios nomenklatūros interpretacijos ir palyginama su terminijos apibrėžtimis.

Mokslinių terminų kūrimo gebą ir svarbių terminų darybos reikalavimų (besinonimiškumo, vienareikšmiškumo, sistemiskumo) laikymąsi, remiantis gyvosios kalbos daugiareikšmiais sinonimais, straipsnyje *Sukti, vyti, vynyoti ir jų vedinių sinonimija ir polisemija gyvojoje kalboje, norminimo ir terminizacijos bandymai* (p. 48–61) analizuoja *Terminologijos* redaktorius dr. Jonas Klimavičius. Apžvelgus gausius tarptautinius ir bendrinės kalbos pavyzdžius, darosi aišku, kad per mažai rūpinamasi žodžio tinkamumu į terminus, t. y. terminizuojamo žodžio paieška, atranka, terminizuojamos reikšmės parinkimu ir atskyrimu nuo sinonimų. Taisytinių dalykų atsiranda aiškinamuosiuose žodynuose.

Išleistas tryliktasis „Terminologijos“ numeris

Doktoranto Roberto Stunžino tyrinėjimų akiratyje *Lietuviški metaforiniai statybos terminai* (p. 62–73). Metafora, pasak straipsnio autoriaus, kaip neatšiejama žmogaus mąstysenos dalis, terminijoje yra pagalbinis sąvokų įvardijimo būdas. Tiesa, labai produktyvus. Vyraujantis metaforinio perkėlimo būdas statybos terminijoje – antropocentristinis, t. y. terminai įvardijami žmogaus kūno dalių, fiziologinių, psichinių veiksnių, būsenų, buitinių daiktų ir socialinės veiklos sąvokas žymintiais žodžiais.

Terminologijos istorijos skyrius pradėdamas *Pirmojo lietuviško aukštojo mokyklos fizikos vadovėlio terminijos* (p. 76–96) tyrinėjimu, kurį pateikia Lietuvių kalbos instituto terminologė, Vilniaus Gedimino technikos universiteto dėstytoja dr. Angelė Kaulakienė. Pasak jos, Lietuvos mokslo istorijoje turime iškilų asmenybę – V. Čepinskį, 1923–1926 m. parašiusį pirmą platų eksperimentinės fizikos vadovėlį *Fizikos paskaitos*, prilygstantį lietuviškai fizikos enciklopedijai. Gausi sinoniminė ir variantinė vientisinių ir sudėtinųjų terminų, kaip matyti *Fizikos paskaitų* medžiagoje, vartoseną buvo būdinga pirmiesiems XX a. dešimtmečiams.

Jurisprudencijos terminija nagrinėja dr. Alyvydas Umbrasas straipsnyje *Teisės terminai su šaknimi „teis-“ 1918–1940 m. Lietuvos kodeksuose* (p. 97–115). Tyrimo medžiaga rinkta iš minėtųjų metų Lietuvoje galiojusiu rusiškų kodeksų neoficialių vertimų į lietuvių kalbą. Autoriaus nuomone, dauguma žodžių su šaknimi *teis-* yra prigiję šių dienų terminijoje, tačiau tebelikę ir keblumų dėl kai kurių vartosenos.

Lietuvos tautinio atgimimo sąjūdžio laikų medicinos istorija aprašoma doktorantės Palmiros Zemlevičiūtės straipsnyje *XIX a. pabaigos lietuvių medicinos šaltinių ir jų terminų apžvalga* (p. 116–133). Autorė plačiai apžvelgia 1883–1899 m. laikotarpyje to meto istorinių asmenybų (J. Šliūpo, A. Sketerio ir S. Matulaičio, J. Tumo-Vaižganto, A. Vileišio ir kt.) išleistas medicinos knygeles, XIX a. spaudoje (*Aušra*, *Varpas*, *Ūkininkas*, ir kt.), kalendoriuose teikiamus medicinos terminus. Anuometinės rašytinės vartosenos dalykai gerokai skiriasi nuo dabartyje vartojamų mokslo terminų.

Iki šiol mažai tirtos literatūros mokslo terminijos imasi doktorantė Asta Mitkevičienė, šiuo atveju *Literatūros mokslo terminų antonimijos 1922–1942 m.* (p. 134–148). Dėmesys kreipiamas į trečiąjį ir

ketvirtąjį XX a. dešimtmetį – svarbų literatūros mokslo laikotarpį, kai buvo sparčiai kuriama dabartinė šio mokslo lietuviška terminija. Remdamasi įvairių teoretikų (K. Gaivenio, V. Danilenko, B. Golovino, N. Lavrovos ir kt.) teiginiais apie antonimiją, straipsnio autorė daro išvadą, kad nagrinėjamo laikotarpio išleistuose literatūros teorijos ir visuotinės literatūros istorijos darbuose matyti literatūros mokslo ir artimų

sričių (kalbotyros, estetikos ir kt.), taip pat bendrųjų mokslo ir meno terminų antoniminiai ryšiai.

Literatūros, mokslo, politikos ir religijos žurnalo *Draugija* 100-mečiui skirtas doktorantės Aušros Rimkutės straipsnis *Religijos terminijos tvarkymas „Draugijoje“* (p. 149–159). Gvildenami vieno reikšmingesnių po spaudos atgavimo leistų kultūros žurnalų, skirto inteligentijai, religijos terminijos ir visos kalbos norminimo ir tvarkymo klausimai. Straipsnyje parodomus pirmųjų XX a. dešimtmečių susipratusių kunigų ir kalbinkų pastangomis atliktas svetimybų vartojimo ir lietuviškų pakaitų tvarkymas. Ypač daug nuveikta 1909 m. įkurtos Poterių komisijos, kuri nustatė būtiniausių religijos terminiją.

Akį traukia Vilniaus pedagoginio universiteto prof. Vincento Drotvino lietuviškų XVI–XVIII a. medžiaga *Iš etnonimų istorijos* (p. 160–169). Aptariama lietuviams artimesnių Europos tautų pavadinimų (armėnas, graikas, latvis, lenkas, švedas, turkas ir kt.) kilmė, aplietuvinimas ir išlikimas bendrinėje kalboje.

Tėsiamas išsamus J. Klimavičiaus įvairių sričių terminų nagrinėjimas straipsnyje, svarbių kalbos norminimui, serijoje *Terminas prie termino*. III (p. 172–193) žurnalo skyriuje *Pastabos, svarstymai, siūlymai, smulkesnis*. Smalsu su-

žinoti, kaip lietuvių kalboje atsirado žodžiai *kapotas* (dabar keičiama į *antvožas*, *dangtis*, *gaubtas*), *stresas* ir su kokiais pakaitiniais terminais bendrinėje kalboje vyksta atranka.

Santrumpos terminijoje (p. 194–199) – Matematikos ir informatikos instituto mokslininko dr. Gintauto Grigo siūlomoms lietuviškų terminų sudarymo ir vartojimo santrumpų taisyklės.

Recenzijų, apžvalgų, informacijos, bibliografijų skyriuje. J. Klimavičius recenzuoja R. Vainienės *Ekonomikos terminų žodyną* (p. 202–206), neturintį Valstybinės lietuvių kalbos komisijos aprobatos, A. Mitkevičienė – aprobuotą V. Stravinskienės *Ekologijos ir aplinkotyros žodynelį* (p. 207–212). 2006 m. Knygų mugėje pristatytą tarptautinį leidinį *Pabaltijo tautų terminologijos problemos ir Europos Sąjunga* apžvelgia R. Stunžinas (p. 213–217). Tai straipsnių rinkinys, sudarytas 2004 m. vykusio tarptautinio terminologijos seminario *Estijos, Latvijos ir Lietuvos terminologijos problemos ir uždaviniai Europos Sąjungoje* pranešimų pagrindu.

Toliau eina išsamios konferencijų apžvalgos: apie tarptautinę terminologijos konferenciją *Tautinių kalbų terminologija ir globalizacija* (p. 218–224) ir *Kalbos kultūros ir terminologijos konferencija Taline* (p. 228–231) rašo Terminologijos centro vadovė dr. Albina Auksoriūtė; tarptautinę mokslinę terminologijos konferenciją *Norminamoji ir aprašomoji terminologija* (p. 225–227) ir terminologijos seminarą *Lietuvių terminologijos raidos bruožai ir dabartinė būklė* (p. 232–235) pristato A. Rimkutė. Kvalifikacinius kursus *Baltijos šalių jaunųjų terminologų vasaros kvalifikacinė mokykla*,

vykusius 2006 m. rugsėjo mėn. Lietuvių kalbos institute pagal projektą „Lietuvos mokslininkų gebėjimų ugdymas Lietuvai integruojantis į Europos Sąjungos infrastruktūrą“ aptaria R. Stunžinas (p. 236–238).

Nuolatinis *Naujausių lietuviškų terminų žodyną* (p. 239–245) skyrelis, parengtas terminologų Jolantos Gaivenytės-Butler ir Adelės Noreikaitės, džiugina naujai pasirodžiusių žodynų gausa bei įvairumu, tačiau liūdina neturėjimu aprobatų.

Ilgiausių metų *Terminologui Stasiui Keiniui* 70-ties metų sukakties proga viso terminologų kolektyvo vardu linki A. Rimkutė (p. 246–249). Triušlaus mokslininko, iškalbaus pedagogo, pagalbaus kolegus darbų sąrašas platus ir įvairiapusis: žodžių daryba, morfologija, terminologija, leksikografija. Vienas žymiausių lietuvių terminologų dirba ne nuilstamai: rašo straipsnius, rengia knygas ir žodynus, dėsto studentams ir vadovauja jų darbams. Teneišsenka ir toliau jo darbų aruodas!

Noris tikėti, kad *Terminologijos* dabarties ir istorijos tyrinėjimai, nauja fizikos, teisės, medicinos, literatūros mokslo, religijos ir kitų terminijų medžiaga, teoriniai žvilgsniai ir vertingos išvados sudomins įvairiausių sričių specialistus.

Pradžia Nr. 1

Tęsiame pašnekesį su Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto Botanikos ir genetikos katedros vedėju prof. habil. dr. Jonu Remigijumi NAUJALIU, buvusiu fakulteto dekanu (1994–2004 m.), šio universiteto senato pirmininko pavaduotoju, Lietuvos mokslų akademijos nariu korespondentu, ir jo buvusiu doktorantu bei disertantu, o dabar Vilniaus universiteto Botanikos sodo direktoriumi dr. Audriumi SKRIDAILA. Mūsų pašnekovai diskutuoja apie aktualias studijų problemas, studentų motyvacijos svarbą. Visa tai svarbu ir numatomos aukštojo mokslo reformos požiūriu.

Motyvacija – būtina sąlyga

Mokslo Lietuva. Vardydamas didžiausią išpūdį Jums padariusius dėstytojus prof. Jono Remigijaus Naujaliao nepaminėjote. Tausojate išskirtiniam pristatymui?

Audrius Skridaila. Sąmoningai neminėčiau, nors profesorius J. R. Naujalis paskaitos man buvo ne tik įdomiausios, bet ir informatyviausios, įsimintiniausios. Bet tas paskaitas studentas įvertins tik tada, jeigu bus pasirengęs jų klausyti ir priimti pateikiamas žinias. Žaviuosiu profesoriumi kaip pedagogu, nes iš jo paskaitų galima labai daug ką sužinoti. Ko gero, savo gyvenime geresnio pedagogo nesu turėjęs. Jis labai reiklus ir kai iš jo lūpų dabar išgirdau komplimentus, nustebau, nes šiaip gyvenime jis nelinkęs žarstyti pagyrimo žodžių. Tekdavo sulaukti ir griežtesnio žodžio, bet tai normalu. Žmogui kartais reikia pasakyti, ką jis daro ne taip. Tik tada dėstytojas ar profesorius yra tikras studento draugas. Pozityvi kritika beveik visada suteikia postūmį tą patį darbą padaryti geriau, profesionaliau. Prof. J. R. Naujalis nestokoja mokslinio idealizmo, todėl jo studentams nuoširdžiai pavydžiu.

Jūsų paties norėčiau paklausti, ar turėjote pedagogą, pas kurį būtumėte važiuavęs pusę devynių vakaro, diskutavęs porą valandų savo darbo klausimais, o iš jo namų išeitumėte pusę dvyliktos nakties? Man taip būdavo, tad prieš prof. J. R. Naujalių lenkiu galvą. Visai gerai sekėsi jam būti ir Gamtos mokslų fakulteto dekanu, o mūsų Botanikos sodo pažanga juk taip pat siejasi su prof. J. R. Naujaliao vardu. Juk ne paslaptis, kad vienu metu Botanikos sode yra buvęs mokslo darbuotojų rengimo štilis, kai maždaug per 15 metų šiame universiteto padalinėje nebuvo parengta nė viena daktaro disertacija. Prof. J. R. Naujaliui tapus dekanu, Botanikos sode iškart atsirado trys doktorantai, kurie sėkmingai studijuodami apgynė disertacijos, džiugu, kad šis procesas ir toliau juda į priekį. Darbuotojų mokslinės kvalifikacijos kėlimas labai daug davė. Bene penkiems Botanikos sodo doktorantams profesorius sutiko pats oficialiai vadovauti ar konsultuoti ir nė vienam jų negailėjo savo laiko. Prisimindamas kiek profesorius dirbo kad ir su manimi, galiu patikinti, kad tai alinančias ir beprotiškai sunkus darbas, už kurį bent jau tuo metu nebuvo realiai mokama. Todėl pedagoginiam darbui atsidėję dėstyto-

jai ir profesoriai išties verti didžiausios pagarbos.

Buvo užsiminta apie dabartines studijų problemas – jų pakanka. Bet teisingai buvo pastebėta, kad daug priklauso ir nuo pačių studentų – ar jų galvos pasirengusios priimti gausią informaciją. Mano supratimu, visuomenėje vyrauja šiek tiek iškreipta nuostata apie studijas. Ne tiesiogine prasme, kai vertinama – blogos ar geros studijos. Pati studijų eiga man kelia tam tikrą nerimą. Mokyklų absolventai dar yra labai jauni žmonės ir labai dažnai net nežino, ko nori. Kartais siekia daug ką išbandyti, griebiasi to ir ano, bet visuomenės nuostata tokia, kad jaunas žmogus būtinai turi studijuoti aukštojo mokykloje, antraip jis ne kažin ko vertas. Labai netinkama nuostata ir vi-

atsiras aiški motyvacija studijuoti. Nieko baisaus, jeigu apsisprendęs studijuoti jaunuolis į aukštąją mokyklą ateis vėliau, ne iškart po gimnazijos ar pagrindinės mokyklos. Tokie studentai lengviau studijuos ir sėkmingiau įveiks sunkumus. Apie tai sprendžiu iš savo paties asmeninės patirties.

Man yra tekę bendrauti su Vakarų universitetuose studijavusiais mūsų tautiečiais. Ką jie sakė? Taip, užsienio universitetuose daugeliu atvejų labai kvalifikuoti dėstytojai ir profesūra, bet ir studentai visai kitaip motyvuoti. Jie ateina mokytis, semtis žinių, o ne atsėdėti paskaitas. Atėina pasirengę paskaitai, laboratoriniams darbams ar kitiems užsiėmimams. Dėstytojas studentui turi būti kolega, o prof. J. R. Naujalis ir el-

Kuo skyrėsi studijos Maskvos ir Vilniaus universitetuose

J. R. Naujalis. Aukštosios mokyklos studijose ir ypač doktorantūros studijose išties labai svarbu studento motyvacija. Man pačiam teko pradėti studijas Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakultete, o tęsti Maskvos valstybiniame M. Lomonosovo universitete. Šio universiteto Biologijos fakultetą ir baigiau. Labai gerai prisimenu, kaip nuvykau į Maskvą studijuoti nuo 3 kurso. Buvau priblokštas, koks didelis skirtumas tarp studentų Vilniuje ir Maskvoje. Vilniuje bendrabutyje su bendrakursiais kalbėdavome į kokį filmą eisim ar

savo ateitį. Tiesa, ir tarp tų studentų visokių pasitaikydavo. Stoti į biologijos specialybę Maskvos universitete buvo didelis konkursas – 20 norinčiųjų į vieną vietą, bet studijų metais išryškėdavo ir kai kurių asmenų aplaidokas požiūris į mokslą. Bet ne daugumos.

ML. Ar Maskvos valstybiniame universitete buvo daugiau akademinės laisvės, palyginti kad ir su tuometiniu Vilniaus universitetu?

J. R. Naujalis. Ir prie laisvės, kaip prie reikalavimų, reikėjo mokėti prisiderinti, bet ne visi sugebėdavo tai padaryti. Kai kam stigėdavo motyvacijos. Buvo ir tokių, kurie nuolat bėgiojo po užsienietiškas Maskvos parduotuves ieškodami džinsų, muzikinių plokštelių ir kitokių dalykų. Tas prekes perduodavo vagonų palydovams, kurie išvežiodavo po visą „sovietiją“. Ir tokio verslo būta. Bet ne tie studentai sudarė daugumą, biologiją studijavusių studentų motyvacija buvo labai didelė, norėta tapti kvalifikuotais, profesionaliais įvairių šakų biologais. O galimybių savo siekius įgyvendinti išties buvo nemažai.

A. Skridaila. Mano studijos klostėsi kitomis sąlygomis, bet jaučiau didelę motyvaciją siekti mokslo žinių. Baigęs Lietuvos žemės ūkio akademiją 10 metų buvau spėjęs padirbėti praktinį darbą, porą metų teko tarnauti kariuomenėje karininku, nors ir ne savo valia. Kariuomenė davė organizacinės veiklos patirties. Tačiau noras dirbti mokslinį darbą, gilinti savo žinias padėjo man ne tik sėkmingai baigti doktorantūrą, apginti disertaciją, bet ir padidinti savo kaip dendrologo mokslinę kvalifikaciją.

J. R. Naujalis. Universitete įgijome ne tik aktyvų sumedėjusių augalų tyrėją, bet ir puikų organizatorių, Botanikos sodo vadovą.

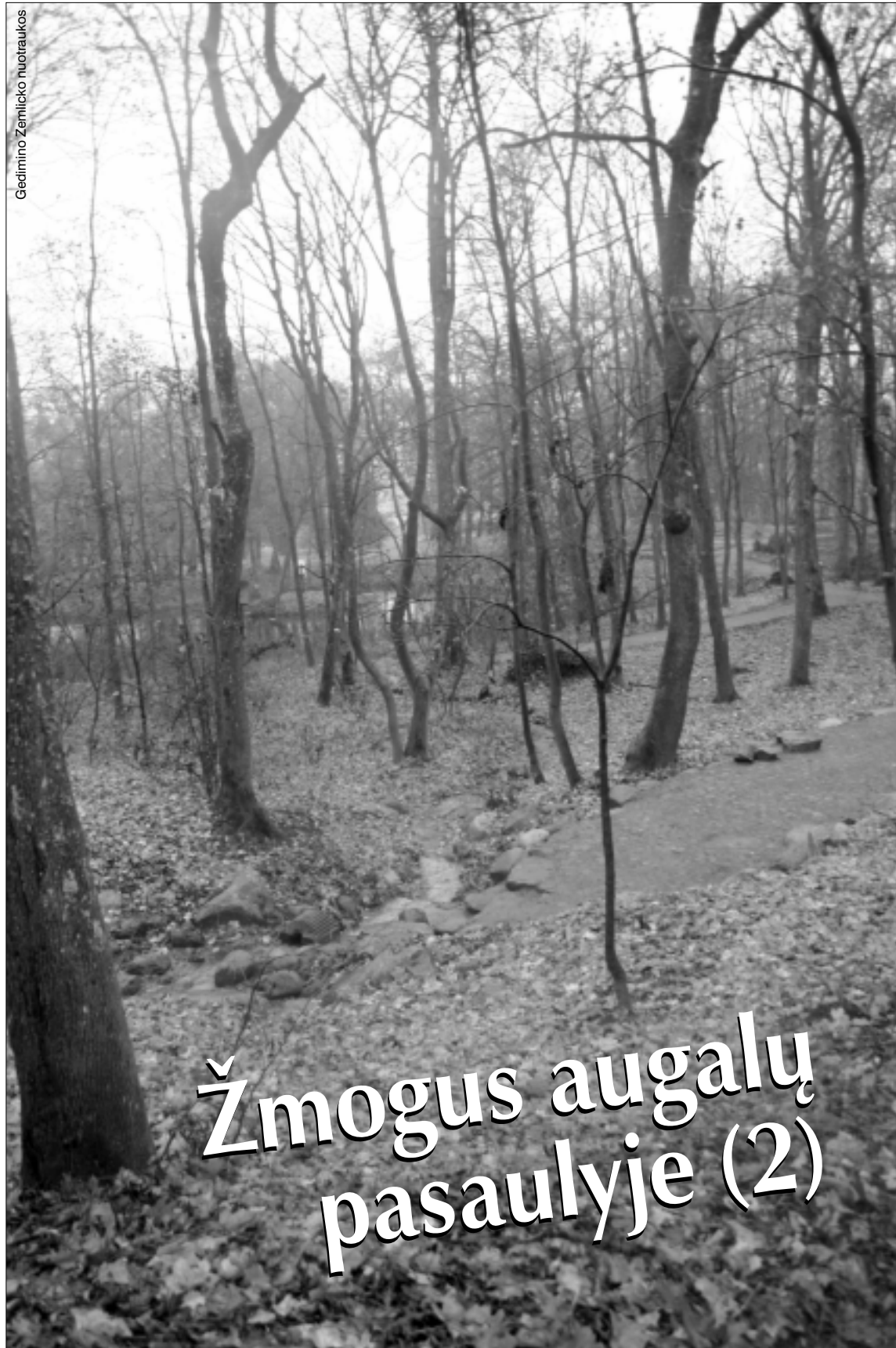
A. Skridaila. Prof. Naujalis išties padėjo daugeliui studentų tvirtai atsistoti ant kojų, taip pat ir man, nors tas „kojas“ lyg ir buvau įgijęs studijuodamas miškininkystę. Naudodamas profesorius man perteiktą savo patirtį, stengiuosi panašiai padėti formuluoti užduotis ir savo bendradarbiams, kitiems sodo doktorantams. Reikia užsibrėžti tai, ką įmanoma padaryti. Turi būti aiškus disertacijos „stuburas“, reikia atsakyti to, kas trukdo formuluoti tikrąją problemą. Štai tos problemos formulavimas ir darbo išvados, ko gero, ir yra svarbiausia moksle. Galima išsikelti užduotis, kurias galima vykdyti 30 metų, bet doktorantų laikas ribotas – apie tai būtina galvoti.

Alyvoms skirtos disertacijos teko atsisakyti

ML. Suprantu, kad miškininkystės mokslų studijos Jums padėjo suformuoti būtent tokį požiūrį, todėl doktorantūros studijose buvote sąmoningas klausytojas ir diskutuotojas. Tada iš tiesų nusipelnėte prof. Naujaliao kreipinio „kolega“.

A. Skridaila. Taip, bet turėjau ir 10 metų darbo patirties, tad buvau ne visi tipiškas doktorantas. Todėl ir kitiems jauniems žmonėms rekomenduočiau nebijoti išbandyti naujas gyvenimo ir veiklos sritis. Tada išryškėja jauno žmogaus poreikiai.

J. R. Naujalis. Su Audriumi susipažinęs atkreipiau dėmesį į jo požiūrio realistiškumą, teisingą savo

Gedimino Žemicko nuotrauka

Žmogus augalų pasaulyje (2)

Žiemai nusirengęs Vilniaus universiteto botanikos sodas Kairėnuose

sai nereikalingas spaudimas bręstančiam jaunuoliui. Todėl jis ir stoja į bet kurią iš 20 studijų programų, į kurias tik yra galimybė įstoti. Dažnai tai būna ne jauno žmogaus noras, bet jam primestas spaudimas – tėvų ir aplinkos. Man atrodo, kad visai nebūtina baigti aukštąją mokyklą norint prasmingai gyventi ir vaisingai dirbti. Jauni žmonės pirmiausia turėtų sužinoti ko jie iš tikrųjų nori, tik tada

giasi su savo magistrantais ir doktorantais kaip su kolegomis. Labai teisinga nuostata. Su studentais užsiėmimų metu reiktų daugiau diskutuoti. Pas mus kol kas labiau įprasta, kad studentai gana pasyvūs, nors jie ir sėdi „atviromis ausimis“, bet to neužtenka. Turėtų būti aktyvi ir ta smegenų dalis, kuri verčia gaunamą informaciją priimti kritiškai, o tada iškart turėtų kelti klausimą ir diskutuoti.

šokius. O Maskvoje universiteto trečiakursiai jau tardavosi, kokios temos imtis aspirantūros studijose. Novosibirskietis trečiakursis, su kuriuo gyvenau viename bendrabučio kambaryje, sakydavo neisias į paskaitas, bet važiuosias susitikti su vienu ar kitu profesoriumi. Ieškojo tyrimų tematikos, už kurios būtų galėjęs užsikabinti. Labai aiškiai išreikšta motyvacija planuojant

galimybių vertinimą. Tarp kitko, Audrius pačioje pradžioje nenorėjo užsiimti dendrologijos istorija. Jis turėjo visai kitą norą, buvo pasiūlyta tyrinėti alyvas, jų kolekcijas. Tai štai šiam dalykui aš pasipriešinau. Kurį laiką Audrius vis dar laikėsi „alyvų koncepcijos“, nes tai labai dekoratyvūs ir nepakankamai moksliskai ištirti krūmai ar medžiai. Jis pats Botanikos sode yra sukaukęs ganėtinai išpūdingą alyvų kolekciją, kurią ir norėjo moksliskai sutvarkyti, apiforminti disertaciniame darbe.

ML. Ar ne keista? Prof. Naujalis tyrinėjo paparčius, iš tos krypties apsigynė disertaciją, bet pasipriešino, kad jo doktorantas imtųsi alyvų.

J. R. Naujalis. Alyvos ir man labai patiko, bet mano kaip vadovo viena iš užduočių ir buvo pajusti, kaip ta disertacija gali atsirasti per studijoms skirtą laiką? Man norėjosi, kad Audriaus studijos būtų rezultatyvios. Ir alyvas galima tyrinėti, tai disertabilus tyrimų objektas, bet šiais laikais tai visai kitokio pobūdžio darbas turėtų būti, gal net atliekamas eksperimentuojant ir analizuojant molekuliniam lygmenyje. Būtent dėlto, 1995–1996 m., kai diskutavome apie disertacijos tematiką, alyvų problematikai pasipriešinau.

ML. Pasipriešinate, nes buvo nepakankamos tokiems tyrimams Universiteto laboratorijų aparatūrinės galimybės?

J. R. Naujalis. Išties nepakankamos. Kolekcija sukaupta, bet pati tyrimų bazė nebuvo išplėtotą, stigo mokslinės tos tyrimų krypties infrastruktūros.

A. Skridaila. Ne vien tyrimų bazė buvo per silpna, bet tuo metu nepakako ir mano žinių. Tokios pakraipos darbas labiau būtų tikęs genetikos specializacijos atstovui. Aš būčiau nukrypęs ne visai į savo „lankas“. Geras profesoriaus bruožas, kad jis sugeba savo mokiniam padėti suformuoti tinkamus uždavinius, kuriuos jie pajėgūs išspręsti.

ML. Su alyvomis, Audriau, atsišveikinote galutinai?

J. R. Naujalis. Audrius su alyvomis neatsisveikino ir toliau kaupia alyvų kolekciją. Kai su ekskursijomis po egzaminų su pačiais dėstytojais lankomės Botanikos sode, atvažiuojame pasižiūrėti naujų augalų, tai Audrius su dideliu pasididžiavimu pirmiausia mus veda prie savo alyvų kolekcijos.

ML. Kaip neįgyvendintos svajonės prisiminimą?

J. R. Naujalis. Kaip prie savo pirmosios meilės. Neabejoju, kad alyvos buvo ir liko jo didžioji botaninė meilė. Bet miškininkystės studijos, matyt, ir padėjo Audriui tvirtai atsistoti ant kojų, kurios jam leido realiai įvertinti to meto doktorantūros studijų galimybes. Manau, kad pasirinkimas buvo sėkmingas, o Audriaus laimėjimus pastebėjo taip pat ir lenkų botanikai, pirmiausia dendrologai. Žinau, kad jis buvo net kviečiamas į Lenkiją dėstyti dendrologijos ar vadovauti kai kuriems Lenkijos botanikos sodams. O mes patys jo prikaltinti dėstyti kol kas taip ir neįstengėme.

Knygų badas vis dar jaučiamas

J. R. Naujalis. Labai naudinga visais atžvilgiais buvo prieš kokią dešimtį metų Audriaus suorganizuota VU Botanikos sodo dendro-

Vilniaus universiteto botanikos sode ponios Margo Maxwell Macdonald fondo iniciatyva šie trys suolai perduodami Klaipėdos, Šiaulių ir Vytauto Didžiojo universitetų botanikos sodams; viduryje – Jungtinės Karalystės ambasadorius Lietuvoje Kolinas Robertsas (Colin Roberts), jam iš dešinės – dr. Audrius Skridaila, iš kairės – Klaipėdos universiteto botanikos sodo direktorė Rūta Žadeikienė ir VDU botanikos sodo direktorius dr. Remigijus Daubaras, kraštinė iš dešinės – tuometinė Šiaulių universiteto botanikos sodo direktorė dr. Vida Motiekaitytė

Liepų alėja Vilniaus universiteto botanikos sode Kairėnuose

logų išvyka po Jungtinės Karalystės botanikos sodus. Per visą Europą keliavome mikroautobusu. Man buvo smagu stebėti iš šalies, kaip mūsų dendrologai su britų tos srities profesionalais diskutavo kaip lygūs su lygiais, drąsiai, atvirai abejojo dėl įvairių augalų veislių požymių.

Viename mieste Audrius, vadovavęs kelionei, davė valandą laiko pasižvalgyti po miestą, užėiti į parduotuves. Pirmą kartą atvažiausieji į Jungtinę Karalystę mūsų sodo darbuotojai pirko ne bet ką,

Prof. Jonas Remigijus Naujalis su savo buvusiu disertantu dr. Audriumi Skridaila

Botanikos sodo augmenijos pasaulį papildoma žmogaus rankų kūriniai

o angliškas dendrologijos knygas. Ne kokį Gineso alų ar dzingulikus vežėsi namo, o knygas! Galima tik įsivaizduoti, kokios tų knygų kainos, bet visa tai man buvo be galo malonu stebėti.

A. Skridaila. Teisybės dėlei reikia pasakyti, kad Kembridžo miestelyje patekome į nukainotą akademių knygų knygynėlį. Tai buvo šiek tiek prekinės išvaizdos netekusios knygos, dažnai su vos vos pažeistais viršeliais. Todėl tas knygas galėjome įpirkti. Mums pasisekė.

Užkliudėte, profesoriau, gana skaudžią temą. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, humanitarinių mokslų srities knygų mūsų mokslinės bibliotekos gavo pakankamai daug kaip paramą iš užsienio ambasadų ir kitų organizacijų. Bet vertingų dendrologijos srities knygų mūsų bibliotekose beveik nerisime. Beje, ir anksčiau Lietuvoje ieškodavome visokių išiečių, žymaus latvio dendrologo dr. R. Cinovskio biblioteka buvo mums kaip koks išsigelbėjimas. Visokių gudrių mainų keliu jis net sovietų laikais

buvo sukaupęs geros ir įvairios pasaulinės tos srities literatūros. Dabar dr. R. Cinovskio biblioteka mūsų akyse nublanko, bet tada buvo išsigelbėjimas. Važiudavome žiemą kokiai savaitei į Rygą, kad pastudijuotume iš dr. R. Cinovskio sukauptų dendrologijos knygų. Visą gyvenimą atidavęs botanikos sodui dr. R. Cinovskis ir savo biblioteką padovanojo Salaspilio nacionaliniams botanikos sodui.

Dabar turime galimybių padirbėti Lenkijos MA Dendrologijos instituto bibliotekoje, kuri yra Kuronike (*Kórnik*) šalia Poznanės. Ten puikus istorinis archyvas, kuriame, beje, saugomas ir vienas Lietuvos Statuto nuorašas. Bibliotekoje yra apie 50 tūkst. specializuotos literatūros vienetų – biologijos, dendrologijos, miškininkystės knygų. Lietuvoje tokios specializuotos bibliotekos vis nepavyksta suformuoti ir tai viena iš mūsų mokslo tobulinti-
nų veiklos sričių.

Knyga ar internetas?

ML. Bet šiais laikais kalbėti apie informacinę badą kaip ir neišeina, nes yra internetas, daugeliui mokslo institucijų prieinamos užsienio šalių duomenų bazės.

A. Skridaila. Interneto toli gražu nepakanka. Žinoma, tai labai gerai, kad mums užtikrinama prieiga prie tų duomenų bazių, daug ką galima susirasti. Bet nežiūrint to popierinei knygai dėmesys neturėtų atvesti. Informacija tradicinėje knygoje lengviau prieinama negu kompiuterinėse bazėse. Kodėl? Todėl, kad jaunas žmogus turi labai gerai žinoti, ko jis nori, tik tada elektroninėse duomenų bazėse susiorientuos ir susiras, ko jam reikia. Nėra taip paprasta, kaip atrodo. Ten savi užkulisiai ir gudrybės. Kaip kompiuteriu naudotis jaunimas puikiai išmano, bet to dar maža. Bent jau man su popierine knyga daug paprasčiau ir mieliau dirbti.

J. R. Naujalis. Aš taip pat įpratęs daugiau informacijos ieškoti knygoje ir moksliniuose straipsniuose, apskritai labiau vertinu rašytinius šaltinius, o ne internetinę informaciją. Studentai dažnai ieško greitai pasiekiamos informacijos, naudojami internetinėmis enciklopedijomis, bet daugelis tų enciklopedijų yra gana paviršutiniškos. Sąmoningai studijuojančiam universitete žmogui to nepakanka.

Gerame enciklopediniame aiškinamajame žodyne gali rasti terminų, sąvokų paaiškinimus – tai labai gera studijų priemonė. Bet svarbiausia, moksliniu požiūriu vertingiausia informacija pateikiama monografijose. Gal taip yra todėl, kad monografijose daugelis dalykų analizuojama lyginamuoju požiūriu, dažnai pateikiama skirtingų požiūrių analizė. Enciklopedijose paprastai pateikiamos kurios nors vienos tyrinėtojų grupės žinios. To dažnai nepakanka kritiškai reiškinius ar faktus vertinančiam jaunam tyrėjui.

Žinoma, svarbu sekti naujus informacijos apie augalus pateikimo būdus, bet knyga buvo, yra ir ateityje turėtų išlikti svarbiausia studijų priemone. Žinoma, taip kalbėdamas turiu omenyje sąmoningus studentus ir tyrinėtojus.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas
Zemlickas

LABORATORIJOJE SUKURTAS TRIJŲ TĖVŲ EMBRIONAS

Motery mitochondrijose kartais būna DNR klaidų, kurios gali būti net 50 žinomų ligų priežastimi. Dėl mitochondrijos defektų kenčia vienas iš 6 500 žmonių. Galima susirgti mirtinu kepenų nepakankamumu, priepuoliais, aklimu, raumenų distrofija, diabetu bei kurtumu. Šiuo metu kol kas neegzistuoja mitochondrinų susirgimų gydymo būdų.

Niukaslio universiteto tyrėjų komanda tiki, kad naujasis metodas padės išnaikinti daugybę paveldimų ligų ir kai kurias epilepsijos formas. Embrionai sukurti naudojant vieno vyro bei dviejų moterų DNR. Taikant naująjį metodą moterys, turinčios genetinių trūkumų, neperduos ligų savo vaikams.

Niukaslio tyrėjams pavyko sėkmingai persodinti mitochondrijos transplantantą į embrioną. Tyrimo metu eksperimentuota su 10 didelių defektų turinčių embrionų, likusių po įprastinio vaisingumo gydymo. Praėjus kelioms valandoms po sukūrimo iš embriono pašalinamas motinos ir tėvo DNR turintis branduolys.

Po šios procedūros branduolys išodinamas į donoro kiaušinėlių, iš kurio pašalinta DNR. Vienintelė genetinė informacija, likusi iš donoro kiaušinėlio, yra mitochondrijoje, kurioje tėra tik 16 tūkst. iš 3 mlrd. žmogaus genomą sudarančių sudedamųjų dalių. Po šios procedūros embrionai vystėsi normaliai, tačiau po 6 dienų buvo sunaikinti. Naudojant šį metodą gimęs kūdikis turėtų trijų žmonių genetinę informaciją, o iš moters donorės kiaušinėlio būtų pašalinta branduolio DNR.

Tuo tarpu tyrėjų komandai leista atlikti tyrimus tik laboratorijoje. Kol kas neleista naujojo metodo taikyti gydymo tikslais. Niukaslio tyrėjų komandos narys prof. Patrikas Chineris (Patrick Chinnery) teigia, kad šio ir ankstesnių darbų su kitais gyvūnais tyrimų rezultatai leis artimoje ateityje plėtoti šią technologiją ir šeimoms pasiūlyti gydymo būdus.

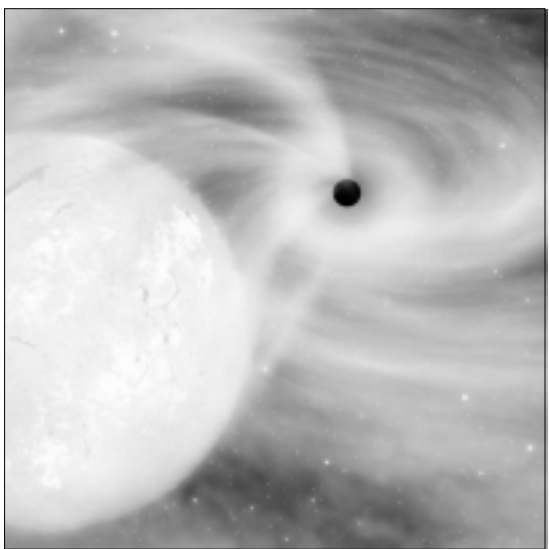
The BBC news

JUODOŠIOS SKYLĖS VOGČIOMIS KĖSINASI Į PAUKŠČIŲ TAKĄ

Kompiuteriniai modeliai rodo, kad susijungiant juodosioms skylėms, susilieję objektai gali būti išmesti iš juos supančio žvaigždžių spiečiaus. Astronomai ramina, kad tokio proceso metu gimusios klajojančios juodosios skylės Žemei pavojai nekelia. Jie turi pakankamai įrodymų, kad šimtus kartų lengvesnės už Saulę mažos juodosios skylės atsirado milžiniškoms žvaigždėms sproguos kaip supernovoms. Taip pat aišku, kad beveik visų galaktikų centruose turi būti vadinamosios ypač didelės juodosios skylės. Jos milijonus ar milijardą kartų sunkesnės už mūsų Saulę. Teorijoje daroma prielaida, kad vidutinio dydžio juodosios skylės masė lygi kelių tūkstančių Saulių masei. Jos turėtų būti aptinkamos sferiniuose spiečiuose – senose nuo 100 tūkst. iki 1 mln. gravitacijos ryšiais susijusiose žvaigždžių grupėse.

Vien Paukščių Take yra apie 200 sferinių spiečių. Mokslininkai mano, kad juodosios skylės auga susijungiant mažoms juodosioms skylėms į sunkesnius objektus. Susijun-

giant dviem skirtingu greičiu besisukančioms ir skirtingo dydžio juodosioms skylėms, naujasis objektas

gauna didelį „spyri“, siekiantį 4 tūkst. km/s. „Spyri“ sukulia pulsaciją įvykių erdvėje.

JAV Našvilio Vanderbilto universiteto tyrėjų komanda, vadovaujama dr. Kelės Holy Bokelman (Kelly Holley-Bockelmann), atliko kompiuterinę simuliaciją, kurios metu siekta iširti vidutinio dydžio

žvaigždžių augimą susijungiant mažoms juodosioms skylėms, susiformuojančioms sprogstant milžiniškoms žvaigždėms. Šios žvaigždės dydžio juodosios skylės dažnai sutinkamos sferiniuose spiečiuose.

Pasitelkdamas atsargiausias prielaidas dr. K. Bokelman su kolegomis nustatė, kad net jei kiekvienas sferinis spiečius sužibtų vidutinės masės juodąja skylė, sėkmingų susijungimų metu išliktų tik 30 proc. juodųjų skylių. Tyrėjai taip pat nustatė, kad šiandien mažiau kaip 2 proc. sferinių spiečių turi vidutinės masės juodąsias skyles. Tai reiškia, kad Paukščių Take nematomos klaidžioja šimtai vidutinio dydžio juodųjų žvaigždžių.

Dr. K. Bokelman teigia, kad dėl to mums nereikėtų baimintis. Pavojingas ruožas apie juodąją skylę yra 100 km. Pavojus kultų, jeigu klajojanti juodoji skylė kometas nukreiptų į Saulės sistemą. Tačiau tokia tikimybė per metus prilygtų vienam atvejui iš kvadrilijono. Taigi nieko blogo neatsitiks.

The BBC news

GREITAI TURĖSIME IŠSAMŲ GENŲ ŽEMĖLAPI

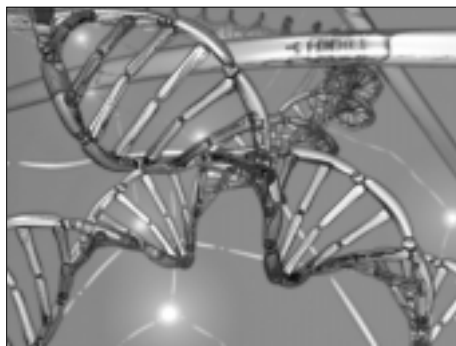
Iki šiol savo genomą išsityrė tik keli žmonės: mokslininkai Kreigas Venteris (Craig Venter), Džeimsas Vatsonas (James Watson) ir anonimai savanoriai. Tyrėjų komandos Jungtinėje Karalystėje, Jungtinėse Amerikos Valstijose ir Kinijoje tvirtina, jog projekto metu bus sukurtas analogų neturintis naudingiausias įvairių genetinių pakitimų katalogas.

Bet kurių dviejų individų genomai daugiau negu 99 proc. identiški, tad pokyčiai leis paaiškinti, kodėl kai kurie žmonės susergera tam tikromis ligomis. Dabartinių žmonių genetinių pakitimų katalogas padėjo atrasti daugiau kaip 100 genomu dalių – visą gyvo individo genetines medžiagos kompleksą, – paaiškinančių, ko-

dėl susergera tokiais ligomis kaip diabetas, krūties vėžys ar reumatoidinis artritas. Projekto metu taip pat siekiama sukurti visiems mokslininkams prieinamą gerokai išsamesnį žemėlapi, kuriame atspindėtų su ligomis susiję skirtumai.

Tyrėjai svajoja surasti visas mūsų DNR grandinės vietas, kurios žymėtų skirtumus tarp žmonių, taip pat ir tai, kaip DNR sekos susiderina paveldėjimo metu.

Anot *Welcome Trust Sanger* instituto mokslininko dr. Ričardo Darbino (Richard Durbin), pasitelkus dabartines technologijas už tą pačią

pinigų sumą galima net 100 kartų greičiau išskirti DNR sekas.

The BBC news

PASTEBĖTAS SENAS ANTARKTINIS UGNIKALNIO IŠSIVERŽIMAS

Anot mokslininkų, ugnikalnis išsiveržė maždaug prieš 2 tūkst. metų. Išsiveržimo metu buvo įveiktas storas ledo sluoksnis, o aplinkui pasklido garai ir uolienu nuolaužos. Šis atradimas padės geriau suprasti ledo masių „elgesį“, kuris, tikėtina, atliks nemenką vaidmenį keičiantis klimatui. Britanijos Antarktijos topografijos tarnybos mokslininkų atradimo duomenys skelbiami Gamtos geomokslų žurnale.

Analizuodami 2004–2005 m. atliktos vietovės apžiūros iš oro duomenis tyrėjai aptiko išsiveržimo pėdsakų. Hudsono kalnų masyve po sniego sluoksniu užfiksuotas vulkaninės kilmės pelenų sluoksnis, puikiai atspindintis radaro parodymuose. Aptiktos vietovės viduryje po ledu esančios uolienos, įgaudamos kalno formą, maždaug 1 km kyla į viršų.

Virš kalno esantis ledo sluoksnis rodo, kad išsiveržimas įvyko maždaug prieš 2200 metų. Hugas Koras (Hugh Corr) iš britų tyrimų agentūros, skirtos Antarktijos tyrimams (British Antarctic Survey – BAS) teigia, kad šis poledyninio ugnikalnio išsiveržimo atradimas po Antarktijos ledu yra unikalus. Spėjama, kad tai buvo didžiausias išsiveržimas Antarktijoje per pastaruosius 10 tūkst. metų. Išsiveržimo metu lede išsprogdinta didžiulė skylė, o dujų ir pelenų stulpas į orą pakilo apie 12 km.

The BBC news

KAIP TIRPSTA LEDAS

Švedijos Upsalos universiteto mokslininkai sukūrė kompiuterinį modelį, rodantį, kaip tirpsta ledas jį apšvietus infraraudonojo lazerio spinduliais.

Molekulių dinamikos kompiuterinis modeliavimas leidžia pažvelgti į ypač greitus procesus, kurių kitais būdais nepavyktų užfiksuoti, nes jie trunka vos milijardines sekundes dalis ar dar trumpiau. Tarsi filme, kompiuteris leidžia užfiksuoti atskirus šio proceso „kadrus“.

Įprastiniame lede vandens deguonies atomai sudaro tetragoninę kristalinę gardelę, o kiekviena vandens molekulė vandenilio jungtimis yra susieta su keturiomis kaimyninėmis vandens molekulėmis. Upsalos universiteto mokslininkams Karlui Kalemui (Carl Caleman) ir Deividui van der Speliui (David van der Spoel) pasinaudojus molekulinės dinamikos lygtimis pavyko sukurti kompiuterinį modelį, kuriame galima stebėti, kas vyksta ledo kristale jam pradėjus tirpti. Modelis leidžia stebėti kartu ir molekulių judėjimą bei kristalinę struktūrą išlaikant atomų lygio rezoliuciją ir neįtikėtinai trumpą „kadro“ trukmę – vos 1 femtosekundę (fs, tai 10–15 s).

Kristalas apšviečiamas 100 fs trukmės infraraudonojo lazerio impulsu. Iš pradžių jis sukėlė HO jungčių vibraciją. Tuoj pat po impulso pabaišos vibracijos energija pasiekia maksimumą, o po maždaug vienos pikosekundės (10–12 s) virsta molekulių rotacijos energija: tuomet vandens molekulės ima sukis ir skirtingas molekules siejančios vandenilio jungtys pradeda trūkinėti.

Dar po 3–6 pikosekundžių molekules pradeda judėti, o ledo kristalinė struktūra ima irti. Šis procesas prasideda tik kai kuriose kristalinės gardelės vietose, tačiau kai tik simetrija yra pažeidžiama, labai padidėja tikimybė, kad apie šį kristalo defektą bus suardytos ir gretimos gardelės. Tuomet nuo tokių vietų ledas pradeda greitai tirpti, kol visas virsta vandeniu.

The Science news

Sausio 16 d. Lietuvos nacionalinis muziejus pasirašė paramos sutartį maždaug 70 tūkst. litų sumai su Japonijos ambasada, pagal kurią sutvirtinamas dar 2003 m. užsimezges bendradarbiavimas. Sutartį pasirašė Japonijos ambasados Lietuvoje laikinasis reikalų patikėtinis p. Yasuji Odoko ir Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė p. Birutė Kulnytė.

Vykdydama Kultūros rėmimo programą (*Japanese Cultural Grant Aid*) Japonijos vyriausybė kasmet skiria tam tikrą kiekį lėšų kultūros, švietimo ir edukacijos projektams remti. Pagal šią programą Lietuvos nacionaliniam muziejui buvo skirta modernios restauravimo ir tyrimų įrangos maždaug už 1,1 mln. litų sumą. Tai labai brangi ir sudėtinga įranga, skirta muziejinių eksponatų tyrimams bei restauravimui.

Tiek muziejininkai, tiek įvairių mokslo sričių atstovai tikriausiai įvertins šios įrangos svarbą ir vertę jau vien iš šių pavadinimų. Tai *Fourier* transformacinis infraraudonasis spektrometras su infraraudonuoju mikroskopu, skirtas įvairių organinių ir sudėtingų neorganinių medžiagų tyrimui. Tiriamuoju stereomikroskopu su skaitmenine fotokamera galima mikroskopiškai tirti pavyzdžius ir juos nufotografuoti, kaupti elektroninį duomenų banką. Pagaliau tai ir saugaus tipo Rentgeno kamera, skirta archeologiniams radiniams tirti. Be to, muziejus gavo du specialius vakuuminis stalus, skirtus eksponatams restauruoti – vakuuminį traukos stalą su ultragariniu drėkintuvu popieriaus restauravimui ir vakuuminį šildomąjį sta-

Japonai padeda išsaugoti Lietuvos kultūrinį paveldą

Paramos sutartį pasirašo Japonijos ambasados Lietuvoje laikinasis reikalų patikėtinis p. Yasuji Odoko ir Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė p. Birutė Kulnytė

Lietuvos nacionalinio muziejaus Restauravimo skyriaus vadovė Gražina Gleiznienė patenkinta nauja, modernia restauravimo įranga

lą molbertinės tapybos restauravimui. Tuo metu tai buvo viena moderniausių restauravimo įrangų Baltijos valstybėse.

Japonijos Kultūros rėmimo programa ypatinga tuo, kad tai nėra vienkartinė akcija, bet tęstinė programa. 2008 m. sausio mėn. pasirašyta nauja sutartis, pagal ją maždaug už 70 tūkst. litų bus suteikta parama įsigyti papildomos įrangos meno kūrinių restauravimui. Tai pagal Japonijos vyriausybės Tolesnio bendradarbiavimo (*Fellow-up Cooperation*) programą skiriama parama institucijoms, kad jos galėtų sėkmingai eksploatuoti ankstesnio projekto metu gautą įrangą.

Kaip teigė Japonijos ambasados Lietuvoje laikinasis reikalų patikėtinis p. Yasuji Odoko, ši dovana Lietuvos nacionalinį muziejų pasiekė

gera Japonijos žmonių valia. Lietuvos kultūrinis paveldas yra labai turtingas ir vertinamas visame pasaulyje. Moderni Japonijos padovanotoji įranga Lietuvos nacionalinio muziejaus restauratoriams padės dirbti dar profesionaliau ir išsaugoti ne vien Lietuvai reikšmingą kultūros paveldą. Kaip pasaulinio paveldo dalis, jis rūpi ir japonams. Laikinas reikalų patikėtinis išreiškė pasitenkinimą, kad visa Japonijos padovanota Lietuvai įranga gerai įsivairavusi ir naudojama nuo 2004 m. gruodžio mėnesio. Buvo atkreiptas dėmesys į Lietuvos nacionalinio muziejaus pastangas stiprinti mūsų šalių bendradarbiavimą.

Pažymėtina, kad tęstinę paramą Japonijos vyriausybė yra suteikusi taip pat Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetams.

Mokslo Lietuvos atstovui pasitaikė proga paklausti Japonijos ambasados laikinąjį reikalų patikėtinį Yasuji Odoko, ar Japonijos žmonės sužinos apie šias humaniškas savo vyriausybės akcijas, padedant išsaugoti Lietuvos kultūros paveldą. Laikinas reikalų patikėtinis užtikrino, kad iškart po sutarties pasirašymo apie tai bus informuota Japonijos užsienio reikalų ministerija, taip pat bus pranešama apie šios akcijos atgarsius Lietuvos spaudoje ir kitose žiniasklaidos priemonėse. Toliau jau Japonijos užsienio reikalų ministerija rūpinsis, kad apie visa tai būtų žinoma ir Japonijos žmonėms. Yasuji Odoko patikino, kad jo šalies Ambasada labai vertina Lietuvos spaudos dėmesį Ambasados renginiams ir pastangoms Lietuvoje.

Pasak Lietuvos nacionalinio muziejaus Restauravimo skyriaus vadovės Gražinos Gleiznienės, į šį muziejų nauji daiktai nepatenka, nes tokią jo paskirtis – saugoti ir kaupti senus daiktus, taip pat senus meno kūrinius. Suprantama, kad juos būtina restauruoti. Lietuvos nacionalinis muziejus taip pat talkina neseniai įsikūrusiam Bažnytinio paveldo muziejui, o restauracinius darbus papras-

tai rikiuoja muziejaus parodinė ir ekspozicinė veikla. Taigi daroma tai, kas pirmiausia reikalinga, aktualiausia. Tapybos restauravimas paprastai užtrunka mėnesius, kartais meno kūriniai restauruojami net ištisus metus. Pasirašytoji tolesnio bendradarbiavimo sutartis padės įsigyti papildomą šildomajam vakuuminiam stalui. Išsiplėčia restauratorių darbo galimybes. Iš paties muziejaus biudžeto vargu ar

būtų įmanoma įsigyti tokios vertingos restauravimo įrangos.

Pasak Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorės Birutės Kulnytės, baigus muziejaus pastatų restauraciją, bus rengiama didžiausia Lietuvos istorijos ekspozicija, kuri aprėps labai platų laikotarpį – nuo pirmųjų archeologinių radinių iki šiandienos aktualijų. Muziejaus restauratorių atnaujinti meno kūriniai ir kiti eksponatai toje ekspozicijoje užims deramą vietą.

Pabaigai svarbu pasakyti, kad Japonija yra daugiausia į Lietuvos kultūrą investavusi užsienio šalis. Dar prieš pusimtį metų užsibrėžusi remti sunkiai gyvuojančių šalių kultūrą, meną ir mokslą Japonija per 10 metų Lietuvai yra skyrusi apie 12 mln. litų kultūros paveldui saugoti.

Gediminas Zemlickas

Atkelta iš 1 p.

sugebėjo išsikvoti Lietuvos mokslininkų laikraščio statusą, per visus gyvavimo metus netapo „vienos partijos ir vienos tiesos“, vieno klanų ar vienos interesų grupuotės įkaitu, nors tokių pavojų būta. *Mokslo Lietuvoje* nagrinėjamos problemos toli prašoka vienos kurios nors institucijos ribas ir ištis yra visų Lietuvos mokslininkų laikraštis. Būtų gerai, kad taptų ir visų mokslininkų bendro rūpesčio dalimi. Daug kas ligi šiol tebemanoma, kad Lietuvos mokslo institucijos tik ir ieško būdų, kaip laikraštį kuo dosniau paremti. Deja, tas rėmimas dažnai apsiriboja tik į apmokamų skelbimų ir kai kurios informacinės medžiagos paviešinimu. Žinoma, ir už tai toms institucijoms esame labai dėkingi, bet vien iš šių lėšų laikraštis išgyventi negalės.

„Mokslo Lietuva“ kreipiasi pagalbos

Gaila, bet dauguma aukštųjų mokyklų išvis neskelbia *Mokslo Lietuvoje* apmokamų skelbimų (apie disertaciją gynimą, konkursus į vakuojančias vietas), nes tai daro savo universitetiniuose laikraščiuose arba internetiniuose puslapiuose. Akivaizdus įrodymas, kad Lietuvoje nėra tvirtos mokslo bendruomenės, bet tėra mokslininkų bendrija, daugybė atskirų mokslo institucijų, kurios gyvena atskirtyje ir neretai rūpinasi vien savo interesais. Todėl *Mokslo Lietuva* ir reikalinga, nes mūsų įsitikinimu, mokslininkų laikraštis yra viena iš mokslo bendruomeniškumo kūrimo priemonių.

Apmaudžiausia, kad šiandien Lietuvoje užsakomi tyrimai, rašomos studijos, kaip reikėtų Lietuvoje propaguoti ir populiarinti mokslą, kuriami vos ne „Naujųjų Vasikų projektai“, ir visam tam būtų reikalingos naujos vykdytojų struktūros bei lėšos. O *Mokslo Lietuva* lieka nuošalyje, nes, girdi, mokslininkų laikraštis negali pretenduoti į mokslo populiarintojų statusą. Didinę nesąmonę sunku įsivaizduoti! Taip, mokslininkų laikraštis, bet tai dar nereikia, kad skirtas tik mokslininkams. Įdomu, už ką iš Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondo lėšų ištisą dešimtmetį

laikraštis gyveno? Juk iš vykdyto projekto *Mokslo ir visuomenei*, bet jeigu tai nebuvo žinoma už mokslo reikalus šalyje atsakingoms struktūroms, tai apie ką mes čia dabar, mieli kolegos, kalbame?

Taigi devynioliktuosius gyvavimo metus *Mokslo Lietuva* pradėjo su ne itin džiugia žinia. Ar išliks dvisavaitinis laikraštis, priklausys tik nuo mokslo institucijų ir pačių mokslininkų noro turėti šį laikraštį. Mažiausia, ką gali padaryti kiekvienas mokslininkas – tai užsiprenumeruoti *Mokslo Lietuvą*. Mažiausiai, ką gali padaryti mūsų autoritetingos mokslo institucijos – tai sutelkti pastangas ir pasiūlyti realius sprendimus, kad šis laikraštis išliktų. Laikraštis pasiryžęs imtis bendrų projektų, propaguojant mūsų mokslo institucijų veiklą, geriausių mokslininkų laimėjimus. Tiesą sakant, tą ir ligi šiol darėme. Jei-

gu kiekvienas šalies universitetas ir mokslo institutas bent po 5 tūkst. litų per metus skirtų savo veiklos propagavimui per *Mokslo Lietuvą*, laikraštis išgyventų. Pagalvojus, juokingai nedideli pinigai. Bet reikia, kad tokie sprendimai būtų suvokiami kaip šalies mokslinio gyvenimo būtinybė, taptų mokslo institucijų ir jose dirbančių žmonių telkimosi priemone.

Būtų nedovanotina, jeigu daugybės laikraštį kūrusių, prie jo ištakų stovėjusių ir 18 metų puoselėjusių žmonių pastangos vienu mostu būtų nubrauktos. Vargu ar *Mokslo Lietuvos* gildintas problemas ateityje kels į Lietuvos spaudos rinką ateinantys nauji spalvingieji žurnalai. Abejotina, ar apskritai juose dažnai sutiksime sąvokas *Lietuvos mokslas, Lietuva!*

Redaktorius

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**
Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**
Stilistės **Kristina Sakalauskiene,**
Jolanta Račkauskaitė
Dizainerė **Jolanta Mitalauskaitė**

Patarėjai: **V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius,**
A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8 ~ 5) 212 1235
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija gerbia savo autorių nuomonę ir mintis, net jei ne visada joms pritaria.
Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004
Vilnius
Tiražas 500 egz.